

१९५४

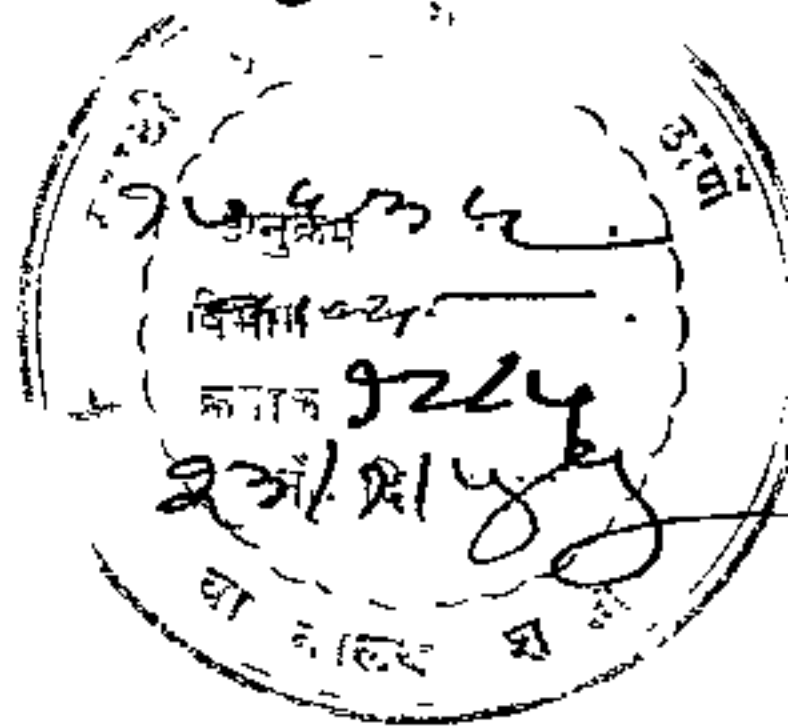
म. ग्रं. सं. ठाण
विषय काल्य
सं. नं. १२८९

REFBK-0008355

करं दी कर

गुणवत्

REFBK 0008355

REFBK-0008355

विंदा करंदीकर

पॉप्युलर बुक डेपो, मुंबई ७

किंमत तीन रुपये

पॉप्युलर प्रकाशन : ११

प्रकाशक .

गणेश रामराव भटकळ
पॉप्युलर बुक डेपो
लॅमिंग्टन रोड, मुंबई ७

प्रथमावृत्ति

१५ डिसेंबर १९५४

मुद्रक

चि. पु. भागवत
मौज प्रिंटिंग ब्यूरो
खटाववाडी, मुंबई ४

ये सू आणि सु मा
या दो धी ना

माझ्या परसात एकच झाड !	३७
नाही रे झेपत	३९
काळी राणी	४०
गर्भाधान	४१
लोकभयें, लोकभयें	४३
मी पृथ्वीचा झालों प्रियकर	४४
ईच्छ	४५
तुझिया ओठावरचा मोहर	४६
डोळ्यातल्या डोहामध्ये	४७
हुकार	४८
बहुरूपी	४९
जडाच्या जाभया	५१
सुखाच्या शोधात	५३
गोंधळ	५५
बडखोर आत्मे	५९
पाथस्थ पक्षी	६१
तुझें नि माझें अपुरें मीलन	६३
सगळें मिळतें	६४
कावेरी डोंगरे	६५
हैं तुजला सांगु कसें ?	६८
भेंडवताच्या कोंडीमध्ये	६९
भगाईचा चाळा	७१
ती जनता अमर आहे !	७३
✓ — १	८२
अजुनी ना जखम बुजे	८५

तू नसतिस तर	८६
मध्यान्हीला	८८
मुखात उरतें काहीं कडवट	९०
ध्रुवपट लाभे इथें अकालीं	९१
प्रेम करावें असें, परतू .	९२
कुरुक्षेत्रही असेल हसलें	९३
वेदनेला अर्थ दे रे	९४
नव्हते काहीं लपवायाला	९५
असेंच होतें म्हणायचें तर	९६
फक्त दाविते हा काळा वण	९७
तसेंच घुमतें शुभ्र कबूतर	९८
उपजत होती तुला कला ती	९९
अनोळखीशी आलिस तेव्हां	१००
हवीच असते कृत्रिमशी कळ	१०१
मध्यान्हीच्या मनांत येतें	१०२
चिवचिवणारी वाट असावी	१०३
या जन्माला फुटे न भाषा	१०५
झपाटलेले पाय वळावे	१०६
स्वप्नामध्ये रचिल्या ओळी	१०७
या शब्दाना	१०८
उघडीं पडती भर रस्त्यावर	१०९
असें काहीं तुला द्यावें	११०
नकळे हें होई कसे	१११
भृगजळांत मीं भरली घागर	११२
तप माझे आज सुरू	११३

असे काही पाहिले आहे ११४

त्रिवेणी ११६

बाल होउनी कुशांत यावे १२७

फितुरे जाहले तुजला अक्र १२९

भल्या पहाटे १३०

अन हिवाळ्यानिल शिरशिरता १३२

दातापासून दाताकडे १३३

पछाडलेला १३५

कसा मी कळेना !

कधीं येतसे क्षुद्रता कस्पटाची,
कधीं वाढतां वाढता व्योमचक्षुषीं.
कधीं धावतो विश्व चुंबावयाला,
कधीं आपणाला स्वहस्तेंच शापीं.

कधीं याचितों सत् ; कधीं स्वप्न याचीं,
कधीं धावतो काळ टाकून मारों.
कधीं वर्षतो अमृताच्या सरी अनुरागिणें,
कधीं मृत्यूची भावडी ओक यागों.

कधीं दैन्यवाणा, निराधार होई ;
कधीं गूढ, गभीर, आत्मप्रकाशी ;
कधीं गर्जतो सागराच्या बळानें,
कधीं कांपतो बोलतां आपणाशीं !

कधीं आपणां सर्व पिंडांत शोधीं,
कधीं पाहतों आत्मरूपांत सारें ;
कधीं मोजितों आपणाला अनतें
अणूरूप होती जिथें सूर्य, तारे.

टळेना अहकार साध्या कृतीचा ;
गळेना महापुच्छ स्वार्थी स्मृतीचें ;
कधीं घेतसें सोंग तें सत्य वाटे !
कधीं सत्य तें वाटतें सोंग साचें !

कधीं संयमी, संशयात्मा, विरागी,
कधीं आततायी; कधीं मत्तकामी,
धसा मी. तसा मी . कसा मी कळेना,
—स्वतःच्या घरीं दूरचा पाहुणा मी !

कागल,

१५ मार्च ५२

हे माडांनो !

हे माडांनो !

स्वार्थी व्यवहारांना विदुनी विषण्ण मन झाल्यावर

कृत्रिमतेने निर्जिवतेने आत्म्याला छळल्यावर

घेण्या अंतर उजळुन

उत्कट भाशेने अधिरा भी घेतों तुमचें दर्शन.

कधीं न केले निराश तुम्हीं मजला ;

साहसाच्या अप्सुतततुन जावनरस मज दिधला.

हे माडांनो !

सार्यकाळीं

सुरुवातीस मृगाच्या

दर्यावरचें वादळ पिउनी चढतो कैफ तुम्हाला ;

आणिक त्या धुंदीतच

सर्वांगाला घुसळित

डोक्यावरच्या झिजोट्या पिंजारित

नारळरूपी नररुडांची घालुनि मुडामाला

कृशकटिच्या पोफळिंना उरिं कबडालित

वाळवंटाच्या उघड्या न्यासपीठावर

सागरनिर्मित-पार्श्वगीत-उत्तेजित

कल्पान्तींचें प्रचड तांडव तुम्ही मजला दावित !

हे माडांनो !

हेमंताच्या उत्तर रात्रीमध्ये

जगाबरोबर वारा झोपीं जातां

तेच तुम्ही शांतीचे प्रेषित होतां,

निःस्तब्धांतील गूढात्म्याचा प्रत्यय मजला देतां ;

माड न तुम्ही
 चित्स्वरूपाचे चिंतक आणिक थोर तपस्वी सुनिवर ;
 स्थितप्रज्ञ योगेश्वर ,
 नारळरूपी रुद्राक्षांच्या गळ्यांत माळा सुंदर.
 शांत अशा या बेळीं
 पद्मासन घालुनियां उमची निश्चल वृत्ती झाली,
 आणिक पोफळ वाटे
 जोगिण बनुनी गेली ,
 नामजपाचें तप साधुनियां शांतिसुखानें न्हाली !

हे माडांनो !
 वेळीं-अवेळीं
 चुकवित वाट नरांची
 जेव्हां धावत येतो हृदया पिंजुन
 आणिक करितो मौनानें आराधन ,
 कधीं न केले निराश तुम्हीं मजला ;
 सौंदर्याच्या अद्भुततेतुन जीवनरस मज दिधला !

रत्नागिरी,
 सप्टेंबर ४९

तेच तें

सकाळपासून रात्रीपर्यंत
तेच तें ! तेच तें !

माकडछाप दंतमंजन ;
तोच चहा, तेच रंजन ;
तीच गाणीं, तेच तराणे,
तेच मूर्ख, तेच शहाणे ;
सकाळपासून रात्रीपर्यंत
तेच तें ! तेच तें !

खानावळीही बदलून पाहिल्या,
(जीभ बदलणें शक्य नव्हतें !)

‘काकू’पासून ‘ताजमहाल’

सगळाकडे सारखेच हाल.

नरम मसाला, गरम मंत्राला,

तोच तोच भाजीपाला ;

तीच तीच खवट चटणी

तेच तेच आंबट सार,

सुख थोडें, दुःख फार !

संसाराच्या वडावर

स्वप्नांचीं वटवाघुळें !

या स्वप्नांचे शिल्पकार

कवी थोडे ; कवडे फार

पडद्यावरच्या भूतचेष्टा ;

शिळा शोक, बुळा चिनोद ,

भ्रष्ट कथा, नष्ट बोध ,

नऊ धागे, एक रंग ;
व्यभिचाराचे सारे ढंग !

पुन्हा पुन्हा तेच भोग ;
आसक्तीचा तोच रोग.
तेच 'मदिर', तीच 'मूर्ति' ;
तीच 'फुलें', तीच 'स्फूर्ती' ;
तेच ओठ, तेच डोळे ;
तेच मुरके, तेच चाळे ;
तोच 'पलंग', तीच 'नारी' ;
—सतार नव्हे, एकतारी !

करीन म्हटलें आत्महत्या ,
रोमिओची आत्महत्या ,
दधीचीची आत्महत्या !
आत्महत्याही तीच ती !
आत्माही तोच तो ,
हत्याही तीच ती ,
कारण जीवनही तेंच तें !
आणि मरणही तेंच तें !

रत्नागिरी,

ऑक्टोबर ४९

शाप

कधीं कधीं संगीताच्या
मैफलींत मन रगे ,
अस्ताईच्या अंतरंगीं
गायनाचें रूप नगें
पाहतों, नि वाहतों भी
खोल खोल स्वरासंगें.
नकळत अवखळ
हृदयांत कां ही कळ ?

कधीं कधीं घरांतील
पाखरांचा खेळ चाले .
फुटतात कधीं लाह्या !
कधीं झरा झुळझुळे !
आणि माझ्या भोवतालीं
वाटे जणूं मध गळे !
नकळत अशा ठायीं
डोळ्यांत कां पाणी येई ?

कधीं कधीं लुप्त होतों
तुझ्या तीक्ष्ण आलिंगनीं ;
एक होती दाही दिशा ,
स्थळ-काला छेद जाई ;
एक होती सारीं नातीं ,
जाणिवेचा जाच नाही !

नकळत कां ही पण
मृत्यूचीच वाढवण ?

रत्नागिरी,
१८ ऑक्टोबर ४९

पुन्हा एकदां

अशीच आलिस निलया नभांतुन
पांघरुनी स्वप्नांचा शेला !
आणिक मजला तव नयनांतुन
नव्या जगांचा प्रत्यय आला

तुझ्या उरांचे कले टपोरे
फुलले थरथरल्या छातीवर ;
आणिक पिचलेल्या हाडांतुन
स्वप्नू लागल्या ऋचा मनोहर.

तुझ्या मुठींतिल जिवंत जादू
चमत्कार तो पुन्हा करूं दे ;
—मरतांनाचा बहर असो हा—
पुन्हा एकदां मला फुलूं दे.

रत्नागिरी,
१८ ऑक्टोबर ४९

हीच देना

सडलेल्या पखांनाही
उडण्याचा लागे ध्यास ;
हाच माझा थोर गुन्हा
हाच माझा रे हव्यास.

आकाशाची निळी भाषा
ऐकतां न उरे पोंच ;
आणि गजार्शीं झुंजतां
झिजे चोंच, झिजे चोंच'

जाणिवेच्या पिंजऱ्यांत
किंचालते माझी मैना ;
तरी मुकें तिचें दुःख,
हीच देना, हीच देना.

रत्नागिरी,
२० ऑक्टोबर ४९

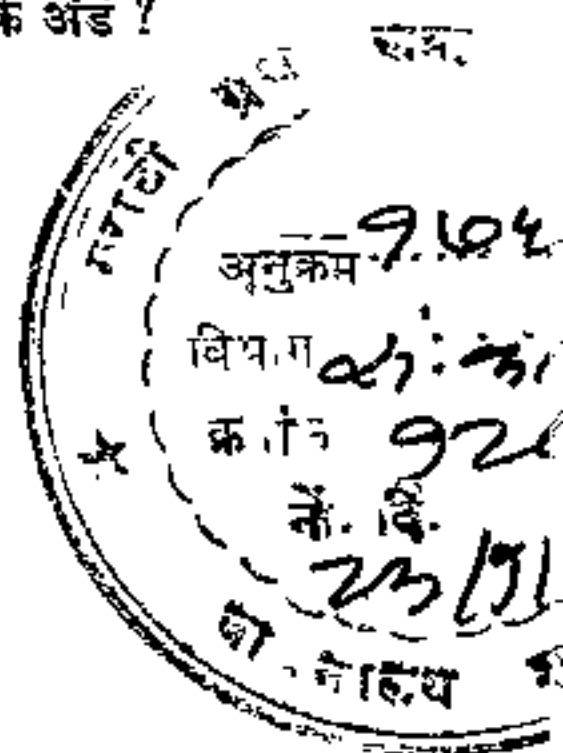
ब्रह्मांडाचें कुजकें अंडें

खुळा दधीची फसला देउन
अपुली हाडें असुरवधास्तव,
त्या वज्रानें तेव्हांपासुन
मानव आहे कापित मानव !

काय खुळेपण त्या येशूचें !
—रक्त दिलें अन् सोडविला नर ;
रक्तांत तुझ्या बुडवुन यार्ती
रुचकर केली अपुली भाकर

अमृत प्यावें कवटीमधुनी
'आंबट, आंबट' म्हणुनी घडें ;
कशास उबविशि अशा नरास्तव
ब्रह्मांडाचें कुजकें अंडें ?

रत्नागिरी,
२३ ऑक्टोबर ४९

नको नको तें मनांत येतें

नको नको तें मनांत येतें :

.कुऱ्यांचें दारांतिल लोंगट,
अंधारांतिल अघवीं पापें,
..आक्षेपित ठरलेली वटवट.

नको नको तें मनांत येतें :

...रस्त्यांतिल सडलेलीं बोटें,
बापूंची शेवटची धडपड,
...अर्धउपाशी हवलीं पोटे.

नको नको तें मनांत येतें :

विश्रांतीस्तव मी निजल्यावर ;
प्रकट मनाच्या पाडिति शिंती
सुप्त मनांतिल धुशी बिलंदर

आणिक इच्छेचें हें मांजर

वृथाच करितें त्यावर गुरगुर ;
दुबळें, दुबळें, गरिब विचारें
प्रकट मनांतिल चवळो उडिर !

रत्नागिरी,

२३ ऑक्टोबर ४९

माझ्या मना वन दगड

हा रस्ता अटळ आहे !
अज्ञाशिवाय, कपड्याशिवाय,
ज्ञानाशिवाय, मानाशिवाय,
कुडकुडणारे हे जीव
पाहू नको ! डोळे शीव !
नको पाहू जिणें भकास ;
ऐन रात्रीं होतील भास ;
छातीमध्ये अडेल श्वास.
विसर थांना, दाब कळ,
माझ्या मना वन दगड !

हा रस्ता अटळ आहे !
ऐकू नको हा आक्रोश ;
तुझ्या गळ्याला पडेल शोष.
कानांवरती हात धर,
त्यांतूनही येतील स्वर.
म्हणून म्हणतों ओत शिसें,
संबाळ, संबाळ, लागेल पिसें !
रडणाऱ्या, रडशील किती ?
झुरणाऱ्या, झुरशील किती ?
पिचणाऱ्या, पिचशील किती ?
ऐकू नको असला दाहो ;
माझ्या मना दगड हो !

हा रस्ता अटळ आहे !
येथेंच असतात निशाचर
जागोजाग रस्त्यावर.

असतात नाचत काळोखांत ;
 हसतात विचकून काळे दांत,
 आणि म्हणतात, “कर हिंमत,
 आत्मा वीक, उचल किंमत !
 माणूस मिथ्या, सोने सत्य ;
 स्मरा त्याला, स्मरा नित्य.”
 भिशील ऐकून असले वेद ;
 बन दगड, नको खेद !

बन दगड आजपासून,
 काय अडेल तुझ्यावांचून ?
 गालावरचें खारें पाणी
 पिऊन काय जगेल कोणी ?
 काय तुझे हे निःश्वास
 मरणाच्यांना देतील श्वास ?
 आणिक दुःख छातीफोडें
 देईल त्यांना सूख थोडें ?
 आहे दुःख तेंच फार ;
 माझ्या मना कर विचार,
 कर विचार : हस रगड ;
 माझ्या मना बन दगड !

हा रस्ता अटळ आहे !
 अटळ आहे घाण सारी ;
 अटळ आहे ही शिसारी.
 एक वेळ अशी येईल
 घाणीचेंच स्वत होईल !
 अन्यायाचीं सारीं शितें
 उठतील पुन्हा ; होतील भुतें.

या सोन्याचे बनतील सूळ !
सुळीं जाईल सारें कूळ.
ऐक टापा ! ऐक आवाज !
लाल धूळ उडते आज ,
याच्यासागून येईल स्वार ,
या दगडावर लायील धार !
इतकें यश तुला रगड ,
माझ्या मना बन दगड !

रत्नागिरी,

४ नोव्हेंबर ४९.

या एका हृदयांतच

या एका हृदयांतच
स्थापिल्लें प्रतिमाद्वय,
एकीला पुजतांना
दुसरीचें वाटे भय !

वाटतसे भज संशय,
वाटतसे चुकतेंसें,
कोण पुजूं ? हें न कळे.
अव्हेरूं कोण, कसें ?

उलकंठा आंत जरी
निश्चितता दूर पळे,
मूर्तीच्या मध्यावर
हातांतिल फूल-गळे !

आणिक त्या मूर्तीच्या
डोळ्यांतुन अग्नि स्फुरे ;
त्यांत सदा जळतांना
कणकण आयुष्य सरे.

रत्नागिरी,

४ नोव्हेंबर ४९

धोंड्या न्हावी

कधीं कधीं मी

कोंकणांतल्या गांवीं गेल्यानंतर

जुन्या स्मृतींच्या गांधिलमाशा मजला येउन डसती,
आणिक मजला धोंड्या न्हाव्याच्या गमती आठवती.

धोंड्या न्हावी—

दोन कुडव भाताच्यासाठीं

करी हजामत सगळी अमुच्या घरची :

दादांचा तुळतुळीत चपीगोटा,

गजाननाची ताळू राखुन शेंडी,

आणिक माझा 'कराप' अस्सल शहरी

अथवा दाढी (चुकवुन चांबखिळांना).

धोंड्या न्हावी—

महिन्यांतून कधीं तरि

हळूच येतो अमुच्या मागिलदारीं ,

आणिक नंतर,

खोपटिच्या माघारीं जाउन करितो अद्भुत कांहीं,

जे न कुर्गीही आम्हां पाहूं देई.

धोंड्या न्हावी—

चहा न घेई चक्रम !

आहार त्याचा भक्कम ,

जेवण देण्यापेक्षा

परवडतें आम्हांला देणें त्याला उचलुन रक्कम !

जेव्हां त्याला मध्येच फुरसत होई

'खंड्या' रेडा आणिक 'चांदी' म्हैस खरडुनी जाई ;

या कामास्तव त्याला न्हेरी मिळते.
निव्वळ त्याची न्हेरी
—म्हणते आई—म्हणजे एक दुशेरी !

धोंड्या न्हावी—
'म्हणजे निव्वळ फत्तर',
म्हणती अमुचे दादा,
'एका वर्षामध्ये
लागोपाठ त्याचे
पोर चारले पटकीनें चौघेजण ;
अमुचा हा धोंड्या पण
आहे तैसा आहे ! बदल न बिलकुल ;
एक असे मार्गे उचलाया तोंवर
मेला म्हणजे सुटला म्हणतो मी तर !'

धोंड्या न्हावी—
हजामतिस आल्यावर
पैसे-वसुलीसाठीं
विष्णू वाणी त्याला येउन गाठी.
करुनी थोडी थट्टा
सुरू करी तो तोंडाचा मग पट्टा .
" शरम् तुका थोडी तरि ;
चार दिसाचो करुन वायदो, धोंड्या,
पोरासाठी रुपये नेलस् तेरा
आणिक् त्येका झाले चौदा महिने !
मुदल् जळलां म्हण्त्तय् ;
निदान देशी व्याजाच्यो दिड्क्यो तरि !
काका खोत नव्हे मी !
मी हय् विष्णू वाणी.

पैसे आणून् दे नी
 घेउन जा ही नतर् आप्ली धोकटी. ”
 धोंड्या न्हावी
 हात चिव्याचे नाकापुढती जुळवुन
 परत म्हणतसे,
 “ सावकारांनूं !
 घेवासारे तुम्मी.
 पोर वाचलो हो तुम्च्या पैशावर
 त्ये पैसे मी फेडिन् साक्षी ईश्वर,
 झिलाक लिव्ला होतां ‘पैसे पाठव’
 —लिव्णारो हो तुम्चो पांडूमास्तर
 त्येका तुम्ही विचारा—
 ल्येकाकडसुन् तुम्चे
 पैसे नाय इले तर
 ‘भोरो’ रेडो यिकीन येव्डी नांगरणी झाल्यावर. ”
 इतक्यामध्ये
 सदरा काडुन
 खुटीवरती ठेवित,
 आणिक धोंदाखालीं
 सरकत आलेलें खोचण वर ओढित,
 दाढीवरती फिरवित हात मजेनें
 काका खोत म्हणतसे,
 “ धोंड्या, अरे हरामा,
 हा रेडा तू विकणार तरी कित्तिदां ?
 माझ्या व्याजासाठीं
 देइन म्हणुनी कालच मजला म्हणशी ;
 आणिक गद्दया !
 अगदीं माझ्यादेखत
 नेच सांगशी या विष्णू वाण्याला ! ”

धोंड्या न्हावी—

जातीचा भमताळु ;

परंतु देशी हत्यारें तीं भेसुर !

अगदीं पहिल्यापासुन

माझ्यावरती त्याची खूपच माया.

सुंजीमधला गोटा करतांना मम

कुरवाळित डोक्याला (खरजटलेल्या),

घालित होता हळूच हलके फुंकर.

मानेवरचें तासकाम करतांना

सुसह्य सारें मजला व्हावें म्हणुनी

होता सांगत जुन्या काळच्या गोष्टी गमती नाना ;

मुजे भाणिक समंज यांचा त्याचा परिचय मोठा !

भीतिकथा त्या ऐकत असतां कधींच होई गोटा.

धोंड्या न्हावी—

म्हणजे विचित्र प्राणी.

गांधिवधाच्या नंतर

लगेच दुसऱ्या दिवशीं

दाढी करतां करतां

हलक्या आवाजांत मला तो गंभीरपणें म्हणतो,

“ गांधी म्येलो म्हणतात् ;

लय् लय् मनांत व्होतां

या वाजुक् येतो तर्

फुकट् करुची त्येची एक हजामत् .”

ब्राह्मण होते भवतीं

परंतु त्यांना नव्हती

हसण्या-रडण्याची उरलेली हिंमत.

(हसणें-रडणें मुळांत एकच ; अश्रूंतिल ही गंमत.)

धोंड्या न्हावी—

गेल्या वर्षी मेला आणि सुटला ;

कोसळलें घर ; उभी असे पडवी पण !

जनी बिचारी—जी त्याची मागारिण—

त्यांतच खाते उकडुन ,

“ माका न्हेवुनू जितीच जाळा,” म्हणते ;

भाडीं घासत असते,

खाते ,

निजते ;

उठते ;

न कळे भिते कशाला,

कधीं न शिवते धोंड्याच्या धोकटीला !

पडवींतिल एकुलत्या खुटीभवतीं

पिळवटुनी पिळवटुनी

अपुल्या पट्ट्याचा घालुनियां विळखा

धोकटी घेत विसावा ;

डोकें देकुन झिजक्या पाजळण्यावर

हत्यारेंही निजलीं सारीं त्यांतच होउन जर्जर !

धोंड्या न्हावी—

‘ धोंड्या म्हणजे निव्वळ काळा फत्तर’,

अजुन कोणी म्हणती,

नव्हती त्याला संसारांतिल अकल.

धोंड्या गेला, सुटला.

कशास मजला चिंता ?

माझ्याही डोक्याला आतां पडलें विस्तृत टक्कल !

रत्नागिरी,

८ नोव्हेंबर ४९

भूताचें भूत उरीं

अश्रूंनीं धुवुनी मम
पापाच्या सर्व खुणा
तूं मजला वरिलें हा
तत्र वेडा थोरपणा.

भूताला हसलों मी,
निश्चय तूं केले नव ;
गमला तो दोघांना
आत्म्याचा जन्मोत्सव !

मेंग जुनी टाकुनियां
नाग नवा होत जरी,
टाकिल तो काय कधीं
दातातिल वीष परी ?

मी माझे गतजीवन
आज पुन्हा धुडितसें ;
तव डोक्यांतिल पाणी
खळखळुनी वाहतसे.

आकांक्षा मम अपुज्या,
सुखस्वमें तव अपुरीं ;
अश्रू तव नयनीं, मम
भूताचें भूत उरीं !

रत्नागिरी,
२० डिसेंबर ४९

जमूं नये त्या वेळीं जमलों

जमूं नये त्या वेळीं जमलों !

जमूं नये अन् अशा ठिकाणीं ,
—कुजबुजणारे जेथें वारे,
कुजबुजणारें जेथें पाणी !

रक्तरवीचें लावुन कुंकुम,

संध्या ल्याली निळसर अंबर ,
संध्या आली झुलवित झुलवित
इंद्रधनूचा पदर मनोहर.

क्षणाक्षणांतुन सकळत फुललीं

निळ्या मनांतिल निळसर गाणीं ;
जमूं नये त्या वेळीं जमलों !
जमूं नये अन् अशा ठिकाणीं.

आणिक त्यानंतर जें झालें..

—वृथाच त्यानें झुरतो आपण—
जबाब देइल पहिला तारा ;
जबाब देइल माडाचें बन !

रत्नागिरी,

२२ डिसेंबर ४९

यंत्रावतार

ये यंत्रा ये !

सस्यश्यामला सृष्टीला आलिंगुन
समाजपुरुषानें जें केलें मैथुन
त्या उत्कट सुरतांतिल
विज्ञानात्मक दाहक वीर्यापासुन
पिंड जयाचा बनलेला पोलादी,
त्या अवतारी यंत्रा !

युगधर्माचें ये करण्या संवधेन.
ये ये घेउन क्रांतीच्या वेणांना,
इतिहासाच्या गर्भाला विच्छेदुन,
त्रिविक्रमाच्या अकराव्या अवतारा !

ये यंत्रा ये !

आकाशाला वाचा फोडित फोडित
क्षुब्ध क्षुधेची शक्ती आली जयजयकार पुकारित ;
पोटावरतीं हाडें बडवुन देत खडी ललकारी ;
'या यंत्राचा स्वीकार करा ;
या यंत्राचा सत्कार करा ;
या यंत्राचें वेदोक्त करा पूजन ;
साम्यवेद हा पचमवेद म्हणा रे !
अशिकळी ही, लाल ध्वजा ही, यंत्रशिरीं चढवा रे.
अशिकळी ही—

पिळलेल्यांच्या पोटांमधल्या अग्नीची ही ज्वाळा ,
पददलितांच्या डोक्यांमधल्या क्रोधाची ही लाली ;
प्रगतीला नीतीनें लावियलेला कुंकुमतीलक.

या यंत्राचा स्वीकार करा ,
 या यंत्राचा सत्कार करा ;
 अभिकळी ही चढवा या यंत्रावर ;
 या या पामर ; व्हा आतां परमेश्वर .
 स्वर्गगेचा पट्टा चढवुन ब्रह्म्याच्या चक्रावर
 या यंत्राचा स्वीकार करी विश्वविधाता ईश्वर !'

ये यंत्रा ये !

ये ये घडवित सृष्टी ,
 ये ये सुखवित कष्टी ,
 ये ये होउन ब्रह्मा, विष्णू, शंकर ;
 ये उच्चारित वेद नव्या रचनेचे ;
 ये ये फिरवित अपुलें चक्र सुदर्शन ,
 ये ये नाचत युगप्रवर्तक ताडव ,
 ये ये टाकित वाकेच्या फुलकारा ;
 ये ये फिरवित नेत्रांतून विजांना ,
 ये ये तोडित अणू-अणूच्या बेड्या ,
 शक्तीच्या सम्राटा !

चिरशांतीच्या भाटा !

ये ये हुडकित दडलेल्या मंत्रांना ;
 मानवतेला दे ज्ञानांतुन मुक्तीचा नजराणा !

ये यत्रा ! ये यत्रा !

‘खड खड खड खड खड खड’

चिरडित ये, भरडित ये

कुजलेल्या हाडांना ;

अस्थिपिटानें पोषित

नव बीजें, नव अंकुर !

‘ धिक धिक धिक धिक धिक धिक’

घोर रघें धिकारित

सडलेलें, झडलेलें !
 ' धड धड धड धड चड धड '
 मंत्रबलें उद्घोषित
 सृजनात्मक रचनेला !
 ये यंत्रा ! ये यंत्रा !
 मंत्रांना सार्थ करित,
 स्वप्नांना स्वीकारित !
 उच्चारित, आकारित !
 ये यंत्रा ! ये यंत्रा !
 जालित ये, क्षालित ये,
 भक्षित ये, रक्षित ये,
 तोडित ये, जोडित ये,
 कापित ये, पेरित ये,
 रडवित ये, हसवित ये,
 कुळवित ये, फळवित ये,
 हाकारित लाल शिडे
 लाल लाल दर्थावर
 लाल लाल क्षितिजांतुन
 ये यंत्रा ! ये यंत्रा !
 मंत्रांना सार्थ करित
 स्वप्नांना स्वीकारित
 उच्चारित, आकारित,
 ये यंत्रा ! ये यंत्रा !
 संहारित नवदानव,
 निर्मित ये नवमानव,
 उद्घोषित नवमूल्ये,
 उद्घोषित क्रान्तिपाठ

पृथिवीकान्तिरंतरिक्षं कान्तिर्द्यौः कान्तिर्दिशुः कान्तिरवांतरदिशा कान्तिरग्निः
कान्तिर्वायु कान्तिरादित्यः कान्तिश्चंद्रमा. कान्तिर्नक्षत्राणि कान्तिरापः
कान्तिरोर्ध्वयुः कान्तिर्वनस्पतय. कान्तिर्गौ. कान्तिरजा कान्तिरश्च कान्तिः
पुरुषः कान्तिर्ब्रह्म कान्तिर्ब्राह्मणः कान्तिः कान्तिरेव कान्तिर्मे अस्तु कान्ति ।

ॐ कान्तिः कान्तिः कान्तिः ।

रत्नागिरी,

२८ डिसेंबर ४९

सावल्या

सावल्या पडतात
सकाळच्या वेळीं
लांब...लांब .
जेव्हां लाजरीं
कोवळीं किरणें
गोजिन्या हातांनीं
करतात स्पर्श
आंब्याच्या मांड्यांना,
फणसांच्या स्तनांना,
वडाच्या दाढीला !

सावल्या पडतात
सकाळच्या वेळीं
लांब लांब .
तारुण्यांतील
स्वप्नासारख्या
सुचवीत सुचवीत
येणाऱ्या वस्तूंचे
संभाव्य आकार !

सावल्या पडतात
भर दुपारीं
सुरटलेल्या
हुब्जेसारख्या .
पायाखालीं

अडमडतात,
अडखळतात,
चेटकिणीचीं
काळीं माजरें !

सावल्या पडतात
संध्याकाळीं
लांब...लांब..
मोजून ठेवतात
प्रत्येक वस्तूच्या
थडग्याची लांबी !

सावल्या पडतात
संध्याकाळीं
लांब .लांब .
म्हाताऱ्याच्या
वासनेसारख्या
तेजापासून
धूम ठोकित
पळतात, पळतात,
विरद्ध दिशेनें
क्षितिजाकडे ;
आणि शेवटीं
निरुपायानें
घेतात स्वतःचा

आकार पिंजून
अनंताशीं
एक होतांना !

सावल्या पडतात
संध्याकाळीं
लांब लांब .
—भुतांनीं काढलेलीं
मातीवरील त्रिचित्रें !

सावल्या पडतात
कधीं कधीं
हृदयाच्या गुहेत ;
भिंतीभिंतीवर
ठसा उठवीत
मेलेल्या, मरणान्या,
विचारांचीं भुतें

भटकत असतात
उलट्या पावलांनीं !
सावल्या पडतात
कधीं कधीं
हृदयाच्या गुहेत
आणिक धाडवतात
प्लेटोच्या गुहेतील
छायांचे नाच !
वाटतें आंतून
आपणही व्हावें
लहानशी सावली,
आणि जावें
शोधित शोधित
जुनाट अश्वत्थ—
ज्याच्या सावल्या
नसतात पडत
मर्त्य भूमीवर !

रत्नागिरी,

१७ जानेवारी ५०

आम्ही दोषे

‘ होण्यां ’तील शक्यता
आनंद, गति,
‘ आहे ’तील स्थितीहून
उमाप, असीम ;
म्हणूनच आम्ही
देहाच्या धनुष्यावर
इच्छेची दोरी ताणून
स्वप्नाच्या बाणांचा
करितों वर्षाव
भुसभुशीत भविष्यावर !

आम्ही दोषे .
प्रयोगशाळेंतील
विज्ञान-महर्षी ,
जीवनयोगाचे
उपासक कलावंत.
दुबळ्या इद्रियाचा
पांगळा आत्मा
चढणार कसा
भविष्यकालाची
खडी चढण !
म्हणून करतो
आम्ही दोषे
इद्रियांची पूजा
आत्म्याच्या प्रकाशात.

मेघमदिरातील
विद्युत्कणाची
प्रकाशमय पाउलवाट
पाहणाऱ्या द्रष्ट्यांना
असतात अनुभूती
पुष्कळ इद्रियातीत !
विज्ञान-महर्षी
इद्रिये स्वीकारून
होतात इद्रियातीत
अनुभवाचे धनी.
इंद्रियांचा दुवा
जोडतांच होतात
अनुभूती जिवत !

आणिक कलावंत
अमूर्त आत्म्याला
अक्षतात आकारीत
असेच इद्रियांतून ;
साजिवेच्या गुहेत
घेतात निरखून
आत्म्याची पाउलवाट ;
आणि भोगतात
‘ होण्यां ’तील शक्यता,
आनंद, गती,
जगाच्या अगोदर !

इंद्रियांतून जातात
इंद्रियातीत ज्ञानाकडे.

याच ज्ञानांतून
होतात निर्माण
दुर्दम्य आशा,
ज्या करतात
मानवांना प्रवृत्त
देहाच्या धनुष्यावर
इच्छेची दोरी ताणून
स्वप्नांच्या बाणांचा

करण्या वर्षाव
सुसभुशीत भविष्यावर !

कारण कालाच्या
गतिमान् चक्रावर
आमचेच हात
येणाऱ्या जीवनाच्या
ओलसर मातीला
असतात देत
आवश्यक आकार !

रत्नागिरी,

३० जानेवारी १०

हे आइन्स्टीन

हे आइन्स्टीन !
तू आहेस
चैतन्यसृष्टीचा
आमच्या जगांतील
एकमेव उपासक ,
तुझी दृष्टि
आहे स्थिरावली
अंतिम सत्यावर ;
आहे तुझीच
अदृष्टाला
स्पष्ट करणारी
प्रगाढ प्रज्ञा—
जिने दिली
मानवी मनाला
'सोऽहम्'चा साक्षात्कार !

हे आइन्स्टीन !
दोन युद्धांचीं
वेडीं वादळें
आपटून गेलीं
तुझ्या खिडकीवर ,
नाहीं हालली
तुझी ज्योत !
आणि म्हणूनच
तिच्या धुराचें
काळें काजळ

डोळ्यांत घालून
झाल्या दिशा
धन्य ! धन्य !

हे आइन्स्टीन !
तुझ्या लेखणीतून
समाज-पक्षिणी
घालते अंडीं
विज्ञान-विश्वांचीं !
—जीं उबविण्यास
पाहिजे तिच्यांत
सृजनशील संयम ;
—जीं उबविण्यास
तिच्या पंखांत
पाहिजे ऊब
मानवी प्रेमाची !

हे आइन्स्टीन !
तूच सांग
संशयी जगाला
अंतिम सत्य ;
ज्याच्या प्रकाशांत
काल-पुरुष
आकाशगगेचा
घालून पट्टा
हुजऱ्याप्रमाणें

थेईल पुकारीत
अटळ भविष्य !

हे आइन्स्टीन !
'कोण', 'काय',
'कसे', 'कुठे',
'कधी', 'किती',
'कां'—असे
सात समंघ
माझ्या मानेवर !

सूर्यमालेची
जपमाळ घेऊन
अश्रुत्याभोवतीं
प्रदक्षिणा घालणाऱ्या
गूढ महंता !
बोल केव्हां
गाडशील यांना
विज्ञान-गणिताच्या
एकाच महावाक्यांत.

रत्नागिरी,
१ मार्च ५०

पश्चिम समुद्रांत

हळूच उमलली
 पश्चिमेची
 लाल कळी ;
 आणि उधळले
 प्रकाशपराग
 पश्चिम समुद्रांत ;
 मोरपिस्तांचा
 पडला पाऊस ;
 लकाकणारीं
 लाल थारोळीं !
 इद्रधनुष्यें
 आकाशांतून
 गळतात दर्यांत
 आणि विरघळतात
 खान्या पाण्यानें ;
 त्यानेंच हसतान
 इतके रंग
 धुद, विलासी.
 थबथबलेले
 ओले रंग
 गार, गडद,
 सळतात डोळ्यात ;
 जातात पसरत
 नसानसांतून ,
 आणि अधाशी

भावल्या देतात
 तृप्तीची देकर !

वाटतें ब्रह्म
 मारतें मिठी
 मत्त मायेला ,
 आणि गळतें
 दिक्कालाच्या
 गर्भाशयांत
 सोनेरी चैतन्य !

अशा वेळीं
 वाटते करावी
 पुन्हा सुरुवात
 आयुष्याच्या
 सगुण भैरवीला.
 वाटतें जगावें
 छेडीत, छेडीत,
 इंद्रियांची
 सुरेल सतार.

वाटते जगावें !
 वाटते जगावें
 पुन्हा अनुभवीत
 अतृप्त आत्म्याच्या
 हावण्या हालचाली.

अशा वेळींच
पाहून आत्म्याचें
अचाट साहस
घेतो काल
सन्मान्य माघार !

अशा वेळींच
मी जगतों
भूत-भविष्य
थरारणाऱ्या
एका क्षणांत ;
ज्याच्या पोटात
क्षरितत्वाचा
होतो लोप

आणि राधतो
मधुर मोक्ष.

अशा वेळींच
मी वेडावतों
हळळ थोड्यांना ,
कारण कारण . .
धडपडणारी
हूड संध्या
खिदळतां, खिदळतां,
आकाशाचें
फोडते पुंवर
पश्चिम समुद्रांत !

रत्नागिरी,
२७ मार्च ५०

वरदान

आनंदाचा अहेर घेउन
आला हुडकित मजला कोणी ;
रवि-किरणांची त्याची दाढी
स्वर्गगेचें नयनीं पाणी !

आला धुडित मजला कोणी
अहेर घेउन आनंदाचा ,
ब्रह्म्याच्या कवटीचा होता
कमंडलू तेजाल त्याचा !

आनदाचा अहेर घेउन,
फेकित नक्षत्रांची अक्षत,
' होवो भगल ' वदला कोणी ;
आणिक झालें मस्तक उन्नत !

आणिक झालें मस्तक उन्नत !
तें न कधींही आतां नमणें ;
चौऱ्या ढाळित चार दिशांच्या
हुजरे बनले ' जगणें मरणें ' !

रत्नागिरी,
३ एप्रिल ५०

माझ्या परसांत एकच झाड !

माझ्या परसांत
एकच झाड
वाढलें आहे
ताड-माड !
अंगावरती
कांटे छान
त्याच्यावरती
नसतें पान !
पणजोबांचें
झालें लगीन,
तेव्हां आलीं
फळें तीन !
तीन रग,
तीन चवी,
जो तो म्हणे,
मला हवीं !
तीन भाऊ
लढले फार ;
पडलीं फळें
झाले ठार !

माझ्या परसांत
एकच झाड
वाढलें आहे
ताड-माड !

सात वेळां
पडते खार,
सात वेळां
फिरते धार,
पक्षी टाळतात
त्याला उघड,
फक्त त्यावर
बसतें घुबड !
रात्रीं फळतात
वेली दूर
होलीमधून
येतात सूर !

माझ्या परसांत
एकच झाड
वाढलें आहे
ताड-माड !
त्याचें कांड
चढेल कोण ?
अगदीं वरती
खांदे दोन !
मध्यान्हीला
काय घडे ?
खांदे जुळतात
शेंड्यापुढें !

झाड करते
नमस्कार !
आजी म्हणते,
“ज्या फार,

पाहील त्याला
लागेल खूळ,
होईल नष्ट
त्याचें कूल !”

रत्नागिरी,

२१ एप्रिल ५०

नाहीं रे झेपत

नाहीं रे झेपत
प्रकाश-प्रपात
साध्या आत्म्याला ,
वाटते विरेल
माझ्या जीवनाचे
ठिसूळ मडके
चैतन्याच्या धारेत
आणि होईल
पाणीच गडूळ !

नाहीं रे झेपत
निर्जीव मनाला
सृजनशील बीजे ,
वाटते यांच्या
पसरत्या पाळांनीं
भगेल माझा
जुनाट चौथरा,
जुनाट पिंडी !

नाहीं रे झेपत
कुजक्या शिडाला
वाडकी चारा ,
जो करतो
माझ्याच देहाच्या

असंख्य चिंध्या
आणि छेडतो
थरारणारे
भेदक स्वर !

नाहीं रे झेपत
तुझा गर्भ ,
जो घेतो
नसानसांतून
शोषून रक्त ,
ज्याची भूक
माझ्या 'मी'ची
मागते पूर्णाहुती !

नाहीं रे झेपत
तुझे औदार्य ,
जे येते
उसळत उसळत
लाव्हाच्या लाटांतून
—उकळते अमृत !

नाहीं रे झेपत...
. कारण माझ्या
पिचक्या हाडांत
असाध्य रक्तक्षय

काळी राणी

नव्हती अपुली ओळख कांहीं
रक्तांना पण कळलें नाते ;
क्षणांत तुटलें कृत्रिम बधन
इच्छेचें चकमकतां पातें !

पोर तशी तू काळी, काळी ;
नजरेंत तुझ्या काळा कावा ;
केस काजळी ; काळी कंबर ;
देह तुझा म काळा पावा.

काळ्या काळ्या कुट्ट वासना
काळोखांतुन जिभल्या चाटित
तुझ्याच काळ्या कर्बदास्तव
गेल्या धावत, गेल्या धावत.

अन् तुझिया काळ्या अंगांतुन
आल्या काळ्या लहरी धावत ;
त्या लहरींतुन, त्या लहरींतुन,
अजुन असें मी वाहत, वाहत.

रत्नागिरी,
१९ मे ५०

गर्भाधान

त्यांच बोटांच्या
लाल डोळ्यांना
अंधारांतच
कळलें सारें
अनिष्ट सत्य.

तिच्या काळजांत
तेव्हांच झालें
चर्, चर् ;
आणि उठला
पोटांत गोळा ;
—नऊ महिन्यांनीं
निश्चित येणाऱ्या
भेसुर क्षणाची
दुबळी नकल.

त्याच बोटांनीं
तिनें उघडलें
विजेचें बटण
आणि नंतर
त्या प्रकाशांत
त्याच ठिकाणीं
दिसलें तिला
पुरुषी स्वातंत्र्य.
गोड ग्लानीच्या
असीम गुंतींत,

अस्ताव्यस्त,
वेडर, बेफिकीर.

तिला उमगलें .
“ आजपासून
नऊ महिने
आपण मात्र
अगदीं एकटेंच
पाहिजे चाललें
निराळ्या वाटेनें ;
—काढीत काढीत
ओंगळ ओकाऱ्या,
अगदीं मृत्यूच्या
दारापर्यंत.
अगदीं एकटें .
अगदीं एकटेंच ”

तिच्या डोक्याच्या
खोल पोकळींतून
गेली धावत
मत्सराची
जळती चूड ;
आणि क्षणभर
तिला वाटलें,
“ आपण ध्यावा
याचाच प्राण ;

याला तुडवावें,
बडवावें, रडवावें. ”

पण नंतर
तिची तिलाच
वाटली लाज .
तिनें घोळलें
आपल्या मनांत
त्याचें आराधन,
त्याचीं पत्रें,
त्याचे नजराणे,
त्याचा त्याग,
त्याचे स्पर्श ,
आणि कंला
न मानणाऱ्या

सुप्त मनारीं
वेगडी वनाव.

पुन्हा एकदां
त्याच बोटानीं
तिनें हलविलें
विजेचे बटण.
आणि त्याच्याच
कुशीत खुपसून
आपलें नाजूक
रेशमी डोकें
तिनें मिसळला
एक अस्फुट
ऊष्ण हुंदका
त्याच्या घोरण्यांत.

रत्नागिरी,
२० मे ५०

लोकभयें, लोकभयें

शांत रक्तहीन तुझ्या
मुद्रेच्या खाली ते
अंतर तव तळतळते
हैं न मला का कळते ?

हैं न मला का कळते
तूं पिचशी माझ्यास्तव ;
हिमशिखरें पांघरशी,
आंत परी हैं तांडव.

आणिक जें दडवु नये,
तुडवुं नये, सडवुं नये...
तेंच करित ना आपण
लोकभयें, लोकभयें

मी पृथ्वीचा झालों प्रियकर

दफन करुन भगव्या कफनीचें
मी पृथ्वीचा झालों प्रियकर ;
मी मातीशीं करुनी मस्ती
अधर-क्षत केलें अवतीवर !

चढली माझ्या नवस्पर्शानें
पृथ्वीच्या गालाघर लाली ;
उसळुन आल्या तिच्या उरांतुन
सळसळणाऱ्या हिरव्या साळी.

उष्ण तिचीं निःश्वसनें प्यालों ;
त्या धुंदीतच स्फुरलीं गाणीं—
“स्वर्ग इथें वा इथेंच रौरव ;
या मातींतच, याच ठिकाणीं !”

धर्म रडे हा धाय मोकळुन ;
आणि लपे पापासह ईश्वर.
दफन करुन भगव्या कफनीचें
मी पृथ्वीचा झालों प्रियकर !

कागल,

५ जून ५०

ईठह

स्वर्गसुखाला तूं नच भुललिस ;
तूं नच नमिलें सुल्तानी बळ ,
अनंत मरणें घेउनि मार्थीं
ज्ञानतरुचें चाखियलें फळ.

आणिक जेव्हां कमलकळीसम
हात फळास्तव केला त्वां वर
ज्ञानतरुही लवला खालीं
नमन तुला करण्याला सादर.

या तुझिया एका पापानें
मानवता झाली तेजोमय.
काय तमा तिजला स्वर्गाची ?
त्या नरकाचें काय तिला भय ?

अनंत पापें अशीं करावीं ;
अनंत मरणें घेउनि मार्थीं.
ज्ञानतरुच्या त्याच फळास्तव
भाज जहालों मी तव साथी !

कागळ,

११ जुलै ५०

तुझिया ओठावरचा मोहर

तुझिया ओठावरचा मोहर

मम ओठावर गळला म ;
अन् आत्म्याच्या देहाज्यांतुन
गंध्र मधुर द्रवळला म.

आज मधाची लाट मनावर

उसळत उसळत फुटलीं ग ,
आज, सखे, मज नकळत अलराज
गाठ जिवाची सुटली ग.

आगांतुक ही आज दिवाळी

उबरव्यावर बसली म ;
आज घराचीं फुटकीं कौलें
अंधाराला हसलीं ग.

चार दिशांच्या चार पाकळ्या

चार दिशाना वळल्या म ;
— विश्वफुलातिल पिवळे केसर —
सुणा तयांच्या कळल्या म.

कागल,

२८ जुलै ५०

डोळ्यांतल्या डोहामध्ये

डोळ्यांतल्या डोहामध्ये
खोल खोल नको जाऊ ,
भनातल्या सावल्यांना
नको नको, सखे, पाहू ,

जाणिवेच्या गाभाऱ्यांत
नको जाऊं एकटिनें ,
गेलेल्यांना साधलें का
व्यथेचीण मार्गें येण ?

व्यथेच्या था पेल्यांतून
सत्याचे जे घेती घोट ,
पूस त्यांना कसा कांपे
पितां पितां धीट ओड !

कागल,
३० जुलै २०

हुंकार

मनास माझ्या कधीं कधीं ती
रितेपणाची जाणिव होते ;
आणिक जे केले तें सगळें
शून्यांत पुरें जिरुनी जातें.

मीपण जाते घसरत घसरत
अनुभूतीच्या शेवाळांतुन ,
शून्यामागुन शून्यें चढती ,
मूल्य न वाढे ; फसवी जीवन.

—हुंकार असा अवचित येतो
रित्या मनाच्या गहन गुहेतुन ;
अन् भोगाचे रचुनी डोंगर
त्यामार्गे मी लपतों जाउन.

रितेपणाची सरे न जाणिव ..
हुंकाराचें पुन्हा उठे भय !
ठरतो ठरतो तोच पराभव
ज्यांत मानिला मीं माझा जय !

कागळ,

३० ऑगस्ट ५०

बहुरूपी

पाहिजे शिवलें
फाटलेलें जीवन
अफाट माळावरील
हिरव्या गवताच्या
टोकदार सुयांनीं.

. . माझे दुकान
आहे शिष्याचें !

पाहिजे धुवलें
बरबटलेलें
फाटकें वस्त्र
हावऱ्या मातीवरील
चावऱ्या वाऱ्यांतील
हसणाऱ्या घामानें.

...माझा पिढीजात
परदाचा भंदा !

पाहिजे उसवला
पोरकट, पंडिती
कायद्याचा कशिदा
आणि चढविला
न विटणारा
नवा रंग ;
लाल भडक ;
ज्यानें बुजतील
खुनी रक्ताचे
कडक डाग !

मी रगारी
सानीच्या रंगाचा †

पाहिजे खोडविला
क्रान्तीच्या फणीने
आजारी जीवनाच्या
केसाचा गुता.
आणि नटविली
बुजण्या जन्तेची
लाजरी नवरी
भविष्यकालाच्या
प्रगाढ प्रणयास्तव.

माझ्या रक्तातील
भटजी हटेना !
लहें लावण्याची
होस फिटेना !

कागळ,
९ सप्टेंबर २०

जडाच्या जांभया

रडण्याचेंही बळ नाही ;
हसण्याचेंही बळ नाही ,
सज्जा मेली , इथें आता
जीवनाची कळ नाही.

संस्कृतीला साज नाही ,
मानवाला माज नाही ,
आज कोणा, आज कोणा,
जीवनाची खाज नाही.

इथें आतां युद्ध नाही ,
इथें आतां बुद्ध नाही ;
दुःख देण्या, दुःखें घेण्या,
इथें आतां शुद्ध नाही.

नावनेला गंध नाही ,
वेदनेला छंद नाही ;
जीवनाची राद्य गाथा
वाहते ही, बध नाही !

चोर नाही, साव नाही ,
मानवाला नांव नाही ,
कोळशाचा भाव तेजीं
कस्तुरीला भाव नाही.

जागते कैंवल्य नाहीं ;
संशयाचें शल्य नाहीं ,
पापपुण्या छेद गेला
मुक्ततेला मूल्य नाहीं.

जन्मलेल्या बाप नाहीं ;
संचिताचा ताप नाहीं ;
यापुढें या मानवाला
अमृताचा शाप नाहीं.

—जाणिवेची याच साधी
राहिली मागें उपाधी ,
—या जडाच्या जांभया हो
ना तरी आहे समाधी !

कागल, १
२१ मर्षेवर ७०

सुखाच्या शोधांत

सुखाच्या शोधात
फिरते पृथ्वी
घेऊन हातांत
चंद्राचा चोरकदील !
आणि फिरतात
त्याच्याच शोधांत
पृथ्वीचीं पोरे
अनृत सुशाफीर !

सुखाच्या शोधांत
धोसाड पृथ्वीची
जगले पिंजणाच्या
माझ्या मुशाफिरा !
धांब जरासा ;
आपल्या बाळाच्या
विस्कळीत केसांतून
फिरव बोटे.
पहा असेल
सांडलेले मूल
तेथेच लपलेले !

माझ्या मुशाफिरा !
धांब जरासा ,
चादळी जीवनाच्या
सहस्र स्वप्नांनीं
जागृत होऊन

आकाश पिंजण्यापूर्वीं
पहा रे आपल्या
उशीच्या खालीं ,
असेल तेथेही
सूख दडलेले !

माझ्या मुशाफिरा
ऐक, ऐक,
डमलेल्या भागलेल्या
नाजूक हातांनीं
आत्ताच दिलेल्या
खरपूस, खमंग
लसणीच्या फोडणीचा
चर्र आवाज ;
आणि तव्यावर
उडू पाहणाऱ्या
भाकरीची फडफड !

ऐक, ऐक,
खळ्याच्या कोपऱ्यावरील
मोहरलेल्या आंब्याच्या
विशाल वक्षावर
डोकें टेकून
टिकाळी शोधणाऱ्या
रसाची कुजवूज :

“स्थीर राहूनही
वाढते उंची,
जातात पाळें
खोल खोल ;
स्थीरतेचाच
बुरखा पाघरून
जगते गती
निराळ्या पावळींत ।”

याच गतीला

असतें शोभीत
सुखाचें भूत
बंदिस्त स्थितीतून
होग्या विमुक्त.
सुखाचें भूत—
जें काढतें
सर्वांची कळः
आणि लपते
त्यांच्याच लावलीच्या
मिस्किल अंधारांत !

कागल,

२२ सप्टेंबर १०

सोनापूरच्या
इनामदाराचें
लागलें लगीन ,
आणि झाला
आमणापूरच्या
बापू गोंधळ्याचा
प्रख्यात गोंधळ
पांचव्या पट्टीतील
खड्या स्वराशीं
झुजत बसणाऱ्या
कडक संबळीवरील
टिपऱ्याचें तांडव
ऐकून चडलें
माझे डोकें
नास्तिक, अश्रद्ध ;
वाटलें क्षणभर
बापू गोंधळ्याची
तणतणणारी
संबळ फोडाची,
सगळ्या गोंधळ्यांचीं
मुंडकीं तोडाचीं !

पण इतक्यांत
मशाल हसली !
माझ्या मेंदूला

अनुक्रम १.७
विभाग २१:२
क्रमांक १
संबळ डसली !
बापू गोंधळ्याची
तुटकी मुंडकी
सर्वांच्या खाद्यावर
वेऊन बसली ,
आणि ओरडली :
“ कडकडणाऱ्या
माझ्या संबळीवर
तुम्ही सगळेच
नाचतां गोंधळ !
माझी सबळच
बोलते तुमच्या
हृदयाची भाषा ”
माझ्या मेंदूच्या
ताणलेल्या खाबड्यावर
बापू गोंधळ्याच्या
टिपऱ्यांनीं केली
नाचायला सुरुवात
आणि उठले
अंतर्मनाच्या
खोल दरींतून
काहीं प्रतिध्वनी :

“ आम्ही सगळेच
घालतो गोंधळ

पांढऱ्या कपड्यांतील
 गलिच्छ सोंगाडी ,
 आयुष्याचा
 मांडतो मांड ;
 बांधतो कडाकणी
 जोधळ्याच्या धाटांनी ;
 .. आम्ही सगळेच
 गातो आरत्या
 जुन्या देवाच्या
 नव्या डगडांच्या .
 . आम्ही सगळेच
 राष्ट्रराष्ट्रांच्या
 चौकाभोवतीं
 नाचतो पाजळत
 जुन्या मशाली,
 जुने काकडे,
 चिंध्यांच्या दिवळ्या
 . आम्हीच पाजळतो
 कांपण्या हातांनीं
 शास्त्रांच्या दिवळ्या ;
 चाटोळ्या अश्रूंचा
 ध्यास मोजून
 मांडतो गणीत
 मानवी दुःखाचें ;
 स्वरकंपाच्या
 नैर्द्वान्तिक बळावर
 बनवितो अचुक
 हुंदक्याचे शास्त्र

अजून जळतात
 अंधाच्या गुहांतून
 अध्यात्माच्याच
 आमच्या दिवळ्या ;
 जटेच्या जगलांतील
 विचारांचीं भुतें
 नाचतात सभोतीं.
 आम्हीच, आम्हीच
 आकाशाला
 डोकें हापटून
 टक्कळ पडलेलें
 महान् अक्कळवत
 कानामध्यें
 घालतो बोटें
 आणि ओरडतो
 नेति नेति
 ज्ञानाच्या उन्मादांत !

आम्ही सगळेच
 घालतो गोंधळ.
 रस्त्यारस्त्यानें
 आमचींच, आमचींच,
 धडे धावतात
 मुडकीं शोधित !
 फाटक्या कपड्यांचीं
 बोचकीं सावरीत
 आम्ही पळतो,
 मागतो भीक

फक्त मुडक्यांची ।

• दे दान सुटे गिरान

दे दान सुटे गिरान ।

.. आम्ही सगळेच

सच्चे, सच्चे !

ब्रह्माचे बच्चे.

• स्वऱ्या विष्टेचा

धागा बनवून

त्याच्याच जाळ्यांत

पकडतो भक्ष्य

आणि इतराना

बांधता बांधतांच

बांधतो स्वतःला ;

आम्ही सगळेच

मानवी कोळी,

विणतो जालीं

रेशमी संस्कृतीचीं ,

आणि आमच्या

उजाड मनांतील

सहस्र सांगाडे

सांसहीन हातांनीं

बाजवितात टाळ्या

निर्मितीच्या आनंदांत.

आम्ही सर्व,

समाज-अजगराच्या

कुजक्या बरगड्या,

नाचतो गोंधळ

अलग अलग ,

आमच्या अलगतेत

नाही शक्ती

सृजनशील गतीची ;

म्हणून खाते

मरण्यापूर्वीं

समाज-अजगर

आपलीच शेपटी

आपल्याच तोंडानें !

एका संस्कृतीचा

अंत पाहूनच

एकदा हसते

इजिप्तची हिंफकडू !

.. आम्ही सगळेच

नाचतो गोंधळ.

साऱ्या जगांतील

निशाणें जोडून

बनवितो पटके !

विविध वाटांच्या

असंख्य चिंध्या

जोडून बनवितो

आपल्या लगोळ्या !

तरिही शेपटीं

राहतों नागडेच ।
हिटलर-गांधी गोंधळा या हो,
बुद्ध-महंमद गोंधळा या हो,
हेगेल-नित्से गोंधळा या हो,
रसेल-रूसो गोंधळा या हो,
फ्राइड्-अँड्लर गोंधळा या हो,
डार्विन्-आइन्स्टिन् गोंधळा या हो,
माक्स मन् लुमि गोंधळा या हो,
झालेल्ह्यानो गोंधळा या हो,
होणाप्यानो गोंधळा या हो,
उदे, उदे, उदे, उदे, उदे !

कागल,

४ ऑक्टोबर ५०

बंडखोर आत्मे

दिक्-कालाला
पोटांत घेणारा
जीवनगंगौघ
टाकतो बुजवून
तीराच्या मर्यादा
प्रवाही प्रेरणेच्या
लाल महापुरांत.

बंडखोर आत्मे
वर्तमानकालाच्या
क्षुद्र बिंदूला
जातात नाकारीत
कालाच्या रेषेत
वर्तमानबिंदूला
असतें फक्त
आकारहीन अस्तित्व.
भविष्याचा
भूत बनतांना
जाते छेदली
वर्तमान बिंदूतून
जाणिवेची पातळी,
आणि घडतो
'आहे' चा संभ्रम !
बंडखोर आत्म्यांना
जन्म देतानाच

जातें फाटून
'आहे' चें पोट,
आणि उरतो
फक्त भविष्य
जीवनशक्तीच्या
विकास-विलासाला.

बंडखोर आत्मे
जातात नाकारीत
वर्तमान-कालाच्या
क्षुद्र बिंदूला ;
कारण त्यांच्या
गतिमान जीवनाचा
पोलादी कणा
असतो जोडलेला
इच्छेच्या पट्ट्यानें
भविष्यकालातील
प्रभावी चक्राला.

भूतभविष्याच्या
साम्राज्यसीमेवरील
वर्तमानकालाची
अटळ दस्तुरी
पाहते शोषण्या
आत्म्याची संपत्ती.

‘ आज ’चा शिपुरडा
विचारतो कांहीं
उद्धट प्रश्न ;
मागतो लांच !

पण तरीही
जातात, जातात
बंडखोर आत्मे

चैतन्यरथांतून
प्रकाश-बेरानें ;
जातात चुकवून
वर्तमानकालाची
धटळ दस्तुरी ;
आणि स्वीकारतात
‘ होईल ’चा आनंद
‘ आहे ’च्या अगोदर

कागल,

५ ऑक्टोबर ५०

पांथस्थ पक्षी

चावऱ्या हिवाळ्यांतील
कांपरी प्रभात
पाहाते डोकावून
अचल तळ्याच्या
रुपेरी आरशांत ,

प्रगाढ शांतीला
उराशीं घेऊन
प्रशांत जलाशय
आहे निवान्त
तृप्तीच्या समाधींत.

म्हातारे डोंगर
घालतात डोक्यावर
धुक्याच्या कानटोप्या

हिमालयांतील
पांथस्थ पक्ष्यांचा
पांढरा थवा
घालतो प्रदक्षिणा
तळ्यांच्या सभोर्तीं ,
पसरतो ऊब
झोपलेल्या पाण्यावर ;
पाथस्थ पक्ष्याचे
पसरतात पंख
तळ्याच्या हृदयावर ;

वाटतें उमलतात
मानससरांतील
पादरीं कमलेंच !
भाणि दाटतो
माझ्या आत्म्यांत
न भावणारा
विशाल सुगंध !

स्थलकालाची
मेंग टाकून
भटकतो आत्मा
हिमालयाच्या
गूढ गाभाऱ्यात
पांथस्थ पक्ष्यांच्या
पांढऱ्या पंखावरून :

.. तराईतील
उच गवताच्या
काड्या चघळीत
करतो रवंथ
संथ , संथ ;
भारतो मुसंडी
गेंड्यांच्या झुंडींत.
.. देवदाराच्या
विशाल जगलांतून
जातो कुरवाळीत
ताळांच्या तुऱ्यांना.

.. जातो शोधित
अनेत शृंगांच्या
पांढऱ्या कपिलेचीं
चार स्तनाग्रें :
गगोत्री , जम्नोत्री ,
बद्रिनाथ, केदारनाथ !

..माझाही आत्मा
पसरतो पंख
मानससरोवराच्या
निळसर पाण्यावर,
घालतो प्रदक्षिणा
प्रकाश-वेगानें,
आणि पहातो
निरालेंच प्रतिबिंब !

..चकमकतो,
झगमगतो,
बर्फाच्या समुद्रांतील
तेजाच्या लाटांतून ;
आणि मिटतो
भापलेच डोळे
आपल्याच तेजानें !

तिथेंच सापडते
शेवटचें तीर्थ ;
जे करिनें
कमलाच्या करानें
माझ्याच आत्म्याचीं
तीन आचमनें
आणि चढविते
मुक्तीला दाळसें !

कागल,
ऑक्टोबर ५०

तुझे नि माझे अपुरें मीलन

निलया महालीं नाचत माया
चंद्राचा डफ फडफडला !
तुझे नि माझे अपुरें मीलन ,
जीव तयानें तडफडला

शनजन्माच्या पडद्यामागुन
तूं लपशी चुकवुन मजला ;
जं न मिले त्यासाठीं जगणें,
नाद मधुर-कटु मज जडला.

मी गातों स्वप्नाचें संगित
तव साथीविण रग नसे ;
अखड आलापीची वळवळ,
परतु मज ना सम गवसे.

फुटुनी जाइल चंद्राचा डफ,
म्हातारी होइल माया ,
तरिही येइन मी तुज शोधित
मीलन-दिन माझा ध्याया !

कांगल,

२९ ऑक्टोबर ५०

सगळें मिळतें

ओठामध्ये आव्हान तुझ्या ,
नजरेमध्ये काळ चेदुक ,
यास्तव दिवले फेकून जीवन
जसें विडीचे जळकें थोदुक !

नकोस समजूं कटुता कांहीं
पीळ घालते हृदया माझ्या
सगळें मिळतें, सगळें मिळते
बोलतेस तू जेव्हां—' राजा '.

रत्नागिरी,
८ एप्रिल २०

कावेरी डोंगरे

डोक्यावरचा
पोलादी पंखा
लपवितो अंग
गतीच्या बुरख्यांत.

डाव्या हाताची
मदा एकबोटे
बसते चवळीत
चविष्ट चॉकलेट.

उजव्या हाताची
चंपा साखरे
साखर पेरून
फितविते सारे,
अनुवठी ओवाळून
करते भारती
तुळतुळीत भागाच्या
मुळमुळीत पोरांची.

. समोरच्या रांगेतील
कारकुनी डोळे
निरनिराळ्या कोनांनीं
झिळतात तिच्या त्या
बोचक अनुवठींत,
आणि उठतात
भाबट भाठ्या

कावेरी डोंगरेच्या
लांबट भुवयांवर.

‘ए’ फार्मचे
कोड तपासत्ये
कावेरी डोंगरे,
आणि देत्ये
गोल जांभया
पाहून पुराणे
परिचित हस्ताक्षर.
गुंड्या गोखलेच्या
नवीन अपत्याचें
बनतें काडें,
फाटतो कागद
टाकाच्या टोचणीनें.

.. हलकेच येतात
चार हिवाळे
लोळत लोळत
स्मृतीच्या कुशींत,
करतात गुदगुल्या,
काढतात चिमटे.
भाठवतात तिला
कॉलेजच्या खुराड्यांतील
गुबगुबीत कबूतरें.

.. गुड्या गोखलेचे
 आर्जवी दृष्टिक्षेप
 लोलतात मांडीवर ,
 आणि उठतात
 गोंड झिणझिण्या.

मध्येच किणकिणते
 'आरो'च्या टेबलावरील
 चोंबडी घटा !

[गुड्यान् केलीन्
 चांगलीच चंगळ ,
 मग शेवटीं
 झडला मगळ !
 आजारी आईनें
 घातलीन् गळ.
 गुड्या शहाणा
 नव्हता लोचट ;
 व्यवहार खरा,
 प्रेम पोचट !
 गुड्यान् बांधलान्
 धर्माचा गडा
 मिकविलीन् जागा
 मिकविलान् हुडा.]

.. हलकेच येतात
 चार हिवाळे
 स्मृतीच्या कुशींत

दाखवीत जीवन
 अंधूक, अस्पष्ट,
 वृत्तपत्रांनील
 चित्राप्रमाणें.
 आठवतात तिला
 कॉलेजच्या फळ्यावरील
 बीभत्स शब्द :
 " डोंगर पोखरून
 निघाला उंदीर ! "
 आणि विटत्ये
 गुलाबी भावनेची
 विरविरीत साडी.

.. मध्येच किणकिणते
 'आरो'च्या टेबलावरील
 चोंबडी घटा !

टेबलावरील
 फाटक्या चिटोऱ्यावर
 तिनें काढलें
 एक लंबवर्तुळ :
 —'०' चें अक्षर !—
 आणि कलें
 त्याच्या डोक्यावर
 थोडेसें किजविट.
 अजाण अक्षरात
 भासलें तिला
 बालकाचें तोंड ;

किजबिटात दिसले
केसाचें जावळ ,
आणि पाझरली
तिच्या कण्यातून
गरम मृदुता
कसरेच्या दिशेने ।

करकरकारें
कोंकणी पायतण

कागळ,

१३ नोव्हेंबर ५०

वाजवीत वाजवीत
जातो घेऊन
तिच्या पुढ्यातून
तरतरीत म्हातारा
आपल्या बालकाच्या
दुधाचें काडें ;
म्हणत मनागीं
“ पडलों एकटांचा
गोकुळांतून बाहेर । ”

हैं तुजला सांगुं कसें ?

तृप्तींतच बहर तुझा ;
अतृप्ती माझा घर ;
स्वप्न निलें पहाण्यास्तत्र
छपराविण माझे घर.

तत्र ओल्या नजरेंतच
स्वप्नें पण विरघळलीं ;
स्वप्नांतच मम जीवन
खूण मला मग कळली.

ओठांवर दहिवर हें.
—तुज भासे अमृतसें !
स्वप्नांतह मी सरलो ;
हैं तुजला सांगुं कसें ?

कागल,
२३ ऑगस्ट १९

भेंडवताच्या कोंडीमध्ये

जिथें तपस्वी सुळक्या डोंगर
मरी नदीला ठोकर हाणी,
भेंडवताची कोंड अशी ही
असे पुरातन त्याच ठिकाणी :

भेंडवताच्या कोंडीमध्ये
सात भोवरे धरिती फेरा ,
एखासन कांठावर घालुन
संध्या करिती उंबर तेरा !

भेंडवताच्या कोंडीमध्ये
तरंगती शेलाचीं पानें
एकादशिला कोठुन येती
मी नच जाणें ! मी नच जाणें !

भेंडवताच्या कोंडीमध्ये
ज्ञपाटलेला लवतो पिंपळ ,
एक एकदां ग्रहणानंतर
लववुन फांद्या चुबितसे जळ !

भेंडवताच्या कोंडीमध्ये
धुमधुमते पाणी खडकांतुन
म्हणाल आणिक फसाल ! ते तर
उलळ्या रुद्राचें आवर्तन !

भेंडवताच्या कोंडीमध्ये

रूप आपलें कुणी न पाही ;
पहाणाऱ्याचे जातिल डोळे ,
दिसेल दुसरें अद्भुत काहीं !

दिसेल दुसरें ते डोक्यात्रिण
सरेल मणक्यामधला ताटा.
पिशी मात्राची वदेल सारें
जपून जा, पण जरूर गाठा !

कागळ,

६ सप्टेंबर ५१

भंगाईचा चाळा

आडिवऱ्याच्या वाटेवरती
भंगाईचा वसतो चाळा,
निदान पैसा दिल्याविणा नच
कुणिही येथुन नेडल बाळा.
शिमग्यामध्ये सारें कोंकण
फोडी नारळ ; मिळवी राखण !

ओबड-धोबड चार चिऱ्यांवर
ओबड-धोबड फुटकी मूर्ती ;
मूठ मारण ज्यांना अवगत
त्यांना अवगत येथिल कीर्ती !
या मूर्तींचें सर्वच अभिनव
देव नसे हा नाही दानव !

पाराजवलुन जाणारे नर
काडुन घेती आधिं बहाणा ;
नास्तिकतेच्या फुसक्या गप्पा
इथें न मारी कुणी शहाणा !
—हात फणेरी निवडुगाचा
दिसेल पुढती, अडेल वाचा !

आडिवऱ्याच्या वाटेवरती
भंगाईची वसते स्वारी ;
तिन्हिसांजेल्ला वास धुपाचा
येडल येथें ! ऐन दुपारीं

पाराभवर्ती दिसेल दिवळ्या
नागोद्याची निर्भय केरी !
शौर्याचा नच मिरवा तोरL
सुकैपणानें वाट सुधारा !

कागल,
२६ सप्टबर ५१

ती जनता अमर आहे !

सृगाच्या वादळांतून मीं ऐकले
मातींतील महापुरुषांचे आर्त निःश्वास ,
आणि विजेच्या कडकडत्या प्रकाशात
पाहिले मानव पोलादी कण्यांचे
जीवनाच्या अँसिडांत विरघळून जातांना ,
पाहिली मानवता दोन पेडांच्या
जुनाट जात्यानें ढळीत बसलेली
आपल्याच पोरांना आपल्याच हातानीं
आणि मात चिल्यांच्या ओढ्या ,
नाहीं रे उजाडत.

बठलेल्या पिपळाला अजूनहि छळतो
जुनाट महासमध ; मातींतील पाळे
येतात मातीवर , होते डोक्यावर
वागळांचें ओझे ; ग्रेतावर बसतात
जानवीं घातलेलीं मानवी गिधाडे.
भटाळ समाजाला घडतो विटाळ
विधवेच्या केसांचा यशोदा देशपांडेला
मिळतो फक्त न्हाव्याशीं एकान्त
आणि फुगतो गोकुळांतील कुण
भंड्यांतील डोहावर ।

राधा मधुरा, गोपी मधुरा,
मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ।
एडद्यांत शुदमरतात औरतोके प्राण
आणि किंचालत्ये बच्चोंकी सुता.

म्हाराच्या गळ्यातील धुंकीच्या मडक्यातच
 काशीतील कुंडें करतात आत्महत्या ,
 रगवतात तोंडें युगांच्या पापानीं,
 जळतात निघो सस्कृतीच्या वेदीवर ,
 बरबटने आकाश धुराच्या डाबरांनें ,
 प्रत्येक मृत्यूतून मरतो खिस्त ,
 मागतो पाणी सहाऱ्याच्या पोरांकडूब !

नाहीं उजाडत.

सरोज नवानगरवालींतील मरते मंडोदरी
 आणि उरते भांडवली भोगयंत्र ,
 वाटचे बकिलाचा बुढीशीं व्यभिचार
 कापतो कायद्यानें न्यायाची मान
 निसटतो नधूमल पत्नीच्या खुनातून ,
 लक्ष्मण आचारी चढतो फासावर ,
 बरळतो वेडांतच ' हें काय ? ' ' हें काय ? '
 मोटारच्या आवाजानें होतात जागृत
 डॉक्टरांचे कान , नर्मदा मोलकरणीची
 भात किंकाळी थडकत्ये दाराला
 आण सापडत उबऱ्यावर प्रेत
 सोन्याच्या किल्लीनें च उघडतात दरवाजे !
 जातात उंट सुईच्या नेढ्यातून
 रात्रीच्या साम्राज्यांत

नाहीं रे उजाडत

कर्जांतच कुजतात मातीतील महापुरुष ,
 प्रतिभेच्या संसारांतील चुलींच्या डोक्यावर
 नाचतात मडकीं. मुक्यानें मरतात
 अनेक भूगर्भव अथवा बनतात

सर्कशींतील कुत्रे. आंकडेही नेणतात
 अनेक आइन्स्टीन. दुबळ्या झोपड्यांतील
 बरगड्यांच्या बराकींत सडते शौर्य
 दोन वाघांना कोयत्याने कापणारा
 दुळ्या धनगर बसतो चाटीत
 पाटलाचे पाय पंचवीस रुपड्यांस्तव,
 फेडतो टेज वर्षांच्या चाकरीनें
 कुजतात कुजतात रसरसतीं बीजे
 आणि वाढतात अळंब्ये, शेवाळे,
 संस्कृतीच्या गटारात. फेसाळ शैलीवर
 उठतात बुडबुडे पश्मिनी शब्दांचे
 आणि मिरवतात साबणाचे व्यापारी
 सरस्वतीच्या दरबारांत. मुक्यानेच मरतात
 मातींतील महाकवि.

नाहीं उजाडत.

काळ्या कुलपांतून कुजतें धान्य
 आणि तळमळतात अगातुक अर्भकें
 काळाच्या क्यूत. व्याल्यावरोबर
 वार खाणाऱ्या जनाधराप्रमाणे
 गिरण्याच खातात गाडलेलें कापड !
 आणि वाटतात उघड्यांना, नागड्यांना
 कोळशाचा धूर कर्णांच्या ऐटीनें.
 ओसाड राजवाडे करतात रवथ
 सरंजामी सत्तेने. लावतात दार
 आणि पदस्थल होतात गरम
 भाणसाच्या उबने . त्रेसष्ट पावसाळे
 मातीशीं झुजणाऱ्या विश्राम शेलाराला
 नाहीं रे मिळावी नाचण्याची आंबील

पाय आखडल्यावर मीला भुकेनेच .
 कापडाच्या ढिगांतून श्रमविनात नश्रता
 आणि जालवतात गव्हाचीं शेते
 बुभुक्षित हातांनीं, पाताळांनील वेताळ !
 नाही उजाडत

नाहीं रे उजाडत.

जन्मतात अपत्ये अगततुक, अशिलिपत,
 दुःखात्मक अपघात : आणि फोफावतो
 मानवाचा वश मानवी अनिच्छेनें ,
 पसरते नाहीपण रक्तातील कणातून
 आणि होतो इच्छेला अर्धांग.
 नाही उजाडत ..

नाहीं रे उजाडत.

विध्वंसक विज्ञानावर पचाक्कन् थुंकून
 हसतो महारोग हरणूक खेड्यांतून ;
 खुपसतो डोक्यांतून सडलेलीं बोटें.
 छातीछातींतील परांच्या गादीवर
 लोळतो राजशक्षमा आठवते मला
 मावशीच्या डोक्यांतील करुण कहाणी
 जेव्हा उचलतांना दादाचें शव
 खोकला नारायण ; आणि मागितले
 लाकडाचे पैसे लक्ष्मीच्या विश्वस्तांनीं ..
 युद्धाच्या नशेमध्ये प्रभात्री विज्ञानेही
 ठरतात नपुंसक. मानवी बुद्धीला
 लागते स्वीकारावें पोटाचें दास्य
 आणि प्रतिभा वनते रखेली.
 नाही उजाडत

नाहीं रे बोलवत.
 आपुलीया बळें पाषाणी ओठातच
 पाहिजे लखलखली पोलादी जीभ
 आणि मिसळलें थुकींत हलाहल !

नाहीं रे उजाडत ;

जरी आरवला पहाटेचा कोंबडा
 फ्रान्सच्या खुराड्यांत आणि नंतर
 फुटलें तांबडें रशियाच्या क्षितिजावर,
 जरी चीनवर उधळला गुळाल
 उगवत्या आशांचा आणि सूर्यपक्षी
 लागले गाऊं सातसप्तकातून.

नाहीं रे संपत
 आमच्याच रात्रीचा काळकुट्टी अंधार
 वाटतें फिरावें होऊन समघ,
 आणि लावावी रात्रीला आग,
 वाटतें करावें कांहीं अनामिक !
 निराशेच्या वातांत. आमच्याच रात्रीच्या
 पोटात कुजतो प्रकाशगर्भ,
 थाबतात वेणा, आणि पसरते
 भकास, भयानक, संशाहीन शांति
 जात्ये सकोचत नसांची जाणीव
 आणि सडतात जीवनाचीं अंगें.
 नाहीं रे उजाडत, नाहीं रे उजाडत,
 न ना नि नी नु नू ने नै नो नौ नं न. !

तरीही शेवटीं
 वाटतें जगावें, वाटतें जगवावें.

अजूनही अजूनही करत्ये आशा
 दुःखाच्या दर्याचीं तीनच आचमने,
 व्यापिते जाणीव, उरते दशागुले.
 नाकारता नाकारतांही जाने जीवन
 आनंद आकारीत. साडलेल्या दुधाची
 उरलेली खरवडही लागते खमग.
 शुष्क वडाच्या सापळ्याची सावलीही
 घालते पांघरूण आपल्या मायेचें.
 अजूनही अजूनही उरत्ये जाणीव
 जीवनप्रवाहाच्या संभाव्य विकासाची.
 अजूनही मानव नाही रे शिजवीत
 आपलीच पोरें आपल्याच हातानीं,
 मीडिआप्रमाणे आपल्याच तोंडानें
 नाही रे भक्षीत आपलीच मज्जा !
 मांसहीन कणा अजूनही पेलतो
 माणसाचा मेंदू, अजूनही धडवडते
 उरांत कांहींसैं सगुण, सचेतन.

अजूनही आशा
 अजूनही कोणो निल्या डफावर
 विजेची थाप हाणून उद्गारतो
 “ तू जगशील, तुम्ही जगाल. ”
 काळ्या मातीचें पांघरूण चाळवून
 आकाशाकडे बोट करणारे
 कोवळे बीजाकुर उठवितात आवाज,
 “ तू जगशील, तुम्ही जगाल ”
 काळ्या छातीचे कसदार मळे
 अठवितात लंगोट लाललाल नद्याचे

टोकतात शङ्ख मेघाच्या हातांनीं
 आणि देतात मृत्यूला आव्हान.
 हिरव्या गवताचीं टोकदार पातीं
 होतात ताठ, थरथरत, थरथरत
 अवघें चराचर जगण्याच्या जाणिवेनें,
 आणि नाहींपण बसतें लोंबत
 बदलेल्या मनांच्या सडलेल्या फाद्याना.
 थरथरतें, थरथरतें अवघें चराचर
 जगण्याच्या जाणिवेनें .

कारण येतो

पूर्वेच्या वाऱ्यावरून उसाच्या गुऱ्हाळाचा
 उन्मत्त गंध, शिरतो कपाळात,
 जातो शोधीत कुण्डलिनीचीं पालें
 आणि होतात इंद्रियें जिवत.
 आत्म्याचा डोंगळा पाहतो गिलण्या
 विश्वाची देप ! नाचतो सूर्यमयूर
 ढगांच्या जगलांत ; पसरतो सोनेरी
 प्रकाश पख ; व्यापितो आकाश ;
 आणि नाचतात तपतीच्या नग्रनेत
 तापलेल्या डोक्यांतील तरण्या भावल्या-
 वाटते जगावें वाटते जगवावें.
 विशाल वक्षांच्या अनादि वडातून
 वाहतात खालीं शांतीच्या धारा
 आणि वाहते तापलेले रक्त
 हिरव्यागार पारंब्यांतून मृण्मय मुक्तीकडे.
 वाटते जगानें, वाटते जगवावें.
 अजूनही इंद्रियें रहातात इमानी

जीवनाच्या प्रेरणेशीं, आणि करतात
आजपण समृद्ध ..

मला दिसतात
भविष्याकडे कललेल्या स्वीकारशील जीवनाचे
लाल लाल केस क्रांतीच्या वादळानें
पुनः पुनः पिंजारलेले. निरोगी जीवनाचा
विकासशील गर्भ घेतो शोषून
शास्त्रांच्या अनुभूती. वाटते धन्यता
पृथ्वीच्या कुशीला, स्वीकारत्ये दुःख
सृजनशील वेणांचें, आणि प्रसवते
मार्तीतून महापुरुष.

अशा वेळींच,
मला दिसते विश्वाचें स्वप्न
साकार होतांना माणसाच्या आकारांत
मार्तीतील रक्तांतून, मार्तीतील मासांतून.
पृथ्वीच्या उदरतच वाढतें जीवन,
आणि फोडते प्रकाशचोंचीनें
विश्वाच्या अंड्याचें निळें कवच.

अशा वेळींच,
उधळतात आशा वादळांच्या वारूंवरून,
जातात ओलांडून दिशाचे उंबरटे,
आणि स्फुरवितात, मार्तीचें महाभारत,
विजेचीं वीरगीतें

जनतेच्या पोटांमध्ये
आग आहे, आग आहे,
जनतेच्या डोळ्यांमध्ये
शंकराचा राग आहे

जनतेच्या ऐक्यामध्ये
 लाव्हाची लाट आहे ,
 जनतेच्या पायापुढे
 प्रकाशाची वाट आहे.
 जनतेच्या हृदयामध्ये
 अन्यायाची कळ आहे ;
 जनतेच्या बाहूमध्ये
 सागराचे बळ आहे.
 जनतेच्या इच्छेमध्ये
 नियतीचा नेट आहे ,
 जनतेच्या हातामध्ये
 भविष्याची भेट आहे
 जनतेच्या नसांमध्ये
 लाललाल रक्त आहे ,
 जनतेच्या सत्तेखालीं
 पृथ्वीचे तख्त आहे.
 जनतेच्या मुक्तीसाठीं
 अजून एक समर आहे ,
 आणि जिचा आत्मा एक
 ती जनता अमर आहे !

कागल

विज्ञानब्रह्माच्या हृदयांतील
हे अँकारा !

विश्वव्याप्त

विश्वकक्ष

ज्ञानाच्या अभिलाषेचा

नजराणा घेऊन

मी तुझ्या दर्शनाला आलों ..

प्यालों आकंठ तपाचें तेजप

आणि माझ्या जळत्या डोळ्यांतील

भावड्या भावल्या

आर्जवून ओरडल्या,

“ विज्ञानब्रह्माच्या हृदयांतील

हे अँकारा !

दार उघड ! दार उघड ! ”

विज्ञानब्रह्माच्या हृदयांतील

हे अँकारा !

पृथ्वीच्या या खटान्याला

कोणी जुंपला जळता बैल ?

कुठें जाई, कुठें जाई,

दर क्षणीं वीस मैल ?

आकाशगगनेमध्ये वाहे

सूर्याची ही दीपमाला

दरक्षणीं बारा मैल ;

कोणी सोडली सांग हिला ?

चक्री नेट्यूलाच्या काठून
आकाशगगा वाहत जाय,
अडीचगेंच्या चर वेग,
हिला धबधबा असेल काय ?

विज्ञानब्रह्माच्या हृदयातील
हे ॐकारा !
अणूंमध्ये आहे काय ?
बोल तरी, बोल तरी,
परमाणूंची दगामस्ती
कधीपासून तुझ्या घरीं ?
स्थलकालाची खुळी कुस्ती
केव्हा सुटेल ? तुलाच थांग !
गती आणि मान याचें
केव्हां आलें लग्न सांग ?
प्रकाशाचा बाप कोण ?
विजेला का असेल भाई ?
जन्मीचीं हीं पोरें सात
कधीं करतील अंगाई ?

विज्ञानब्रह्माच्या हृदयांतील
हे ॐकारा !
कार्यकारणाचा । सूक्ष्माला ना जाच ;
स्थूलाला हा पेच । कशासाठी ?
सूक्ष्म आणि स्थूल । दोन्ही हीं माझ्यांत ,
माझ्यावरी मात । करी कोण ?
सान्या चेटकांत । चेटक हें सत्य ;
माटकाला नित्य । नवा रग.

अगा स्वयंसिद्धा । गणिताचा मंत्र
 विज्ञानाचे तत्र । वृथा काय ?
 मूळावृत्त-एका । सांग गा नेटकें
 काय हें फाटकें । ज्ञान सारें ?
 विज्ञानब्रह्माच्या हृदयांतील
 हे ॐकारा !
 दार उघड ! दार उघड !

स्थितप्रज्ञाच्या निर्गुण भाषेत
 तूं उद्गारलास
 “ मी आहे
 रहस्याचा रखवालदार ;
 विश्वाच्या प्रासादाचा
 एकनिष्ठ पहारेकरी ;
 माझ्या कपाळावरील
 अद्भुत यक्षप्रभाचें
 वर्गमूळ जाणणारेच
 जातात उघडून माझे महाद्वार ! ”

विज्ञानब्रह्माच्या हृदयांतील
 हे ॐकारा !
 मूळाचें कवच पांघरून
 नकाराच्या शिखंडीमागे
 तूं आपणाला लपवून धरलेस ;
 भाणि माझ्या
 बुद्धीचा भीष्म पडला शरपजरीं
 करीत करीत द्वादशाक्षरी जप
 उत्तरायणांतील महाप्रयाणापूर्वींचा

अजुनी ना जखम बुजे

भावातुर नजर तुझी,
भावोत्कट शब्द तुझे,
आठवती अजुनि मला ;
अजुनी ना जखम बुजे.

अजुनी या विजनांतहि
प्रीतीचे स्तूप खडे ;
कललेले उंच माड ;
तुटलेले उच कडे ;

संध निळा खोल डोह ;
पथ तृणांतिल हिरवा ,
निजलेल्या पाण्यावर
बगळ्यांचा शुभ्र थवा ;

नील वभा लुचणारीं
नील नील गिरिशिखरें ,
रात्रीच्या खडकांतिल
सनईचे गार झरे ..

अजुनी या विजनांतहि
प्रीतीचे स्तूप खडे.
त्याजवलून जातांना
नावडनें तेंच घडे !

कागल,
१५ मार्च ५२

तूं नसतिस तर

तूं नसतिस तर,
नसतें अंबर;
नसनें कांही भिरभिरणारें,
थरथरणारें, गुणगुणणारें,
त्याच्याखालीं.

तूं नसतिस तर,
नसती गेली
धार मधाची सांगाड्यांतुन
कापित जाणिव, घुसळित जीवन,
जरी भयानक !

तूं नसतिस तर,
नसतों फसलों
अदृष्टाच्या काळुन खोड्या
लपंडाव स्वभाशीं खेळुन
असा अपेशी.

तूं नसतिस तर,
नसती झाली
अंधाराला जखम विजेची.
..रात्र मनातिल दुःखें वेची
स्वप्नकरांनीं..

तूं नसतिस तर,
नसतों मीही.

आणिक टळत अटळ कडाचित
असा अकल्पित
नसता बाला मातीला ज्वर
तू नसतिस तर.

हागल,
२ एप्रिल २०

मध्यान्हीला

रात्र उघडते तिसरा डोळा
शिवरात्रीच्या मध्यान्हीला,
निवान्ततेच्या सोंगामधुनी
अदृष्टाचें अंग

लुकलुके.

काळोखानें भरुनी वागर
बाभुळ थाबे नदीतिरावर,
वाट कुणाची बघते नकळे,
मध्यान्हीला.

भयानकाचा होडन बंदा
ताड विचारा करी पहारा
राईपुढती.

खडा पहारा ! कुणास ठाडक—
मातीखालीं गुप्त निजोरी.

माळावरच्या मैदानावर
खुज्या दिलाच्या खवचट खजुरी
बैठक मारुन टिंगल करती
अकल्पिताची !

वूर डोंगरांतिल सडकेने
वृद्ध वडांचा तांडा जाई
बुद्धगथेला,
पाठीवरती घेउन पडश्या.

शिवरात्रीच्या

अध्यान्हीला

आहे 'च्या मानेवर बसतो
'नाहीं'चा अदृश्य निशाचर !

आणिक क्षणभर

स्थळकालाची पडे चुकासुक

वांगळ

सपिल १५५

मुखांत उरते कांहीं कडवट

अशा जिण्याचा विचार करतां
मला आठवे मूर्ति पुरातन,
भय जिच्या उजव्या हाताला
सफेद शिमिटार्ची नव बोटें.

अशा जिण्याचा विचार करवां
मला आठवे असा तराजू—
मुळांत साधुन दिडकी दांडी
गिऱ्हाडकाला झुकते देई.

अशा जिण्याचा विचार करता
मला न झेपे विचार माझा ;
भूत गातसे शोकगीत अन्
अबिष्य असवी नवा तमाशा.

अशा जिण्याचा विचार करतां
वैराला नच उरते किंमत ;
मनांत जिरते प्रेमव्यथा अन्
मुखांत उरते कांहीं कडवट.

क्रागल,

७ एप्रिल ५२

ध्रुवपद लाभे इथें अकालीं

कुठें न कांहीं मिळतें शाश्वत

—ध्रुववाळाला

धरूं लागतां पळतें सारें,
कार्बन होतो कोहिनुराचा,
मनांत माझ्या असे निखारे !

फुटे न अजुनी निळा बुडबुडा

—भाकाशाचा

स्थळकाळाचा सुटे न झुता.
कुठें उभा मी ? आणि कशास्तव ?
मुकुट शिरीं : प्रभांकित चिंता.

स्वर्गगंतिल प्रकाशपद्म

—युगायुगांचीं

गध तयांचा धुद करी मन !
आकांक्षांना आवरण्यास्तव
दुबळी ही शरिराची वेसण

कुठें उभा मी ? उंच कळ्यावर

—अज्ञाताच्या

नजर फाटते पाहुन खालीं.
अंतरांतल्या ध्रुववाळाला
ध्रुवपद लाभे इथें अकालीं !

कागल,
७ एप्रिल ५२

प्रेम करावें असें, परंतू...

हिरवे हिरवे माळ मोकळे ;
ढवळ्या ढवळ्या त्याचर गाई ,
प्रेम करावे अशा ठिकाणीं
विसरुनि भीती विसरुनि घाई.

प्रेम करावें रक्तामधलें ,
प्रेम करावें शुद्ध, पशूसम ;
शतजन्मांच्या अवसानानें
रक्तामधली गाठावी सम.

प्रेम करावें मुकें, अनामिक ;
प्रेम करावें होउनियां तृण ,
प्रेम करावें असें, परंतू ...
प्रेम करावें हें कळल्याविण

वेळगाव,
१९ जुलै ५२

कुरुक्षेत्रही असेल हसलें

महोब्बताचीं मग्नुर गाणीं
जरा करावीं उलटींसुलटीं ,
निवृत्तीची कफनी घालुन
हळुच धरावी पुढें नरोटी ,

जरा करावा अनुनय कोठें ,
जरा करावी दमदाटी (जर
असेल हिंमत !) अन् उतरावा
आयुष्याचा विमा शुभंकर ,

अंधारातुन फसवित यावें ;
फसवित जावें अंधारांतच ;
फसवित, फसवित, स्वतः फसावें .
—कर्मयोग तो सगळा यांतच

पेट आणुं दे भगवती गीता !
रक्ताचा वर डाग परंतू.
कुरुक्षेत्रही असेल हसलें
पाहुनियां फसलेले हेतू !

बेळगांव,

२० ऑगस्ट ५२

वेदनेला अर्थ दे रे

वेदनेला अर्थ दे रे ;
धैर्य दे ताणावयाळा
तार ; आणी हातिं धे ही
रुद्रवीणा, रौद्र काला !

वेदनेला अर्थ दे रे ;
आसवांना दे यशाची
दीप्ति ; माझे रक्त लावो
कुंकुमाचे स्थानिं प्राची.

वेदनेला अर्थ दे रे ;
व्यर्थ ना जावो कळा या ,
वार दुःखाची पडो पण
जन्मुं दे आधींच माथा.

बेळगांव,

२५ ऑगस्ट ५२

नव्हतें कांहीं लपवायाला

नव्हत्या रात्री कुजबुजणाऱ्या ;
नव्हते ठाडक पाप उषेला.
नव्हता व्याधाचा शर सुटला ;
नव्हती झाली जखम मृगाला.

सुखांत नव्हतें धुकें मिसळलें,
दुःखामध्ये नव्हतें दर्हिचर,
नव्हतों स्वप्नांना भडखळलों ;
नव्हतों भादळलों पृथ्वीवर.

नव्हतें कांहीं लपवायाला !
—त्या माझ्याहुन कोण भिकारी ;
शाप जगाचे विसर, सखे, बघ,
या पाप्याची आज कुत्रेरी !

बेळगांव,

७ सप्टेंबर ५२

असँच होतें म्हणायचें तर

असँच होतें म्हणायचें तर
अशी अचानक भ्यालिस कां ?
अध्या वाटेवरती जाउन
पुन्हा परत तू आलिस कां ?

असँच होतें म्हणायचें तर
वरवर फसवें हसलिस कां ?
खमाला चुरडून मिठींतच
पुन्हा तथावर हसलिस कां ?

असँच होतें म्हणायचें तर
उगाच खोटें रडलिस कां ?
भरांत येउन भलत्यासलत्या
करांत माझ्या शिरलिस कां ?

असँच होतें म्हणायचें तर
अशी जिवाला डसलिस कां ?
कस मोकळे, ओले घेउन
वणव्यामध्ये घुसलिस कां ?

बेळगांव,
१० सप्टेंबर ५०

फक्त दाचिते हा काळा वण

हरड्यावर चढणारे सरडे ,
आषाढातिल पिवळे वेडुक ;
दिनांसारचा कणा भयकर ;
मेमोथाचें अवजड हाडुक ;

—या सर्वांनीं मज हिणवावें
अशी गुलामी मज भवतालीं
होणाऱ्याची दमदाटी नव ,
झालेल्याचा शोक अकालीं.

जनांतला एकान्त बोलका ;
मनातली अन् मुक्तीच बडबड ;
अगतिकतेचें दुःख अनामिक ;
परदुःखास्तव आत्म्याची रड.

अशी गुलामी घेउन येईं
नधी वेदना , ती न रडे पण ;
रक्त वाहुनी गेल्यानंतर
फक्त दाचिते हा काळा वण.

बेळगांव,

११ सप्टेंबर ५२

तसेंच घुमते शुभ्र कबूतर

मनांत माझ्या उच मनोरे ;
उंच तयावर कबूतरखाना ,
शुभ्र कबूतर घुमते तेथे
स्वमांचा खावुनिया दाणा.

शुभ्र कबूतर युगायुगांचे—
कधीं जन्मले ? आणि कदास्तव ?
किती दिवस हे घुमावयाचे ?
अर्थावांचुन व्यर्थ न का रव ?

प्रश्न विचारी असे कुणी तरि ;
कुणी देतसे अगम्य उत्तर !
गिरकी घेउन अपणाभवतीं
तसेंच घुमते शुभ्र कबूतर.

बेळगाव,

१३ सप्टेंबर ५२

उपजत होती तुला कला ती

अनुक्रम १५६

विभाग २५-३३

क्रमांक १२८

मौ. दि. २३/१९

२३/१९

२३/१९

कसें जिवांना झुलवित जावें

उपजत होती तुला कला ती

कसें कुणाला फुलवावें अन्

कशी करावी क्षणांत माती.

कसे वदावे शब्द दुहेरी ;

कसें पांथरावें परकेपण ;

कसें पहावें—नसतां पाहत

हलक्या हात घालावे घण.

कशी धरावी मान करारी ;

कशी करांनीं दावावी कळ ;

कशी स्निग्धता आणुन नेत्रीं

आशेचें उठवावें मोहळ.

कसें ढगांतुन सुरकत जावें

केसांमध्ये गुंफुन तारे !

क्षणात द्यावें दोन करानीं,

क्षणांत द्यावें काडुन सारें.

उपजत होती तुला कला ती

उपजत होतें मला खुळेपणें ;

तुझ्या कलेंतच तुजला वृक्षी ;

फक्त रितें हें माझे जीवन.

बेळगांव,

१४ सप्टेंबर ५२

अनोळखीशी आलिस तेव्हां

अनोळखीशी आलिस तेव्हा
होउन अवधी जळती ज्योत ;
मला वाटलें तुझ्या उरावर
विसरून जावें अपुलें प्रेत.

मला वाटलें पुरूनी व्यावें
तुझ्यात , आणिक जखम करावी
तुला तिथें ; हो, तिथें ; तिथें ; अन्
ती न कधींही भरण्या द्यावी.

अनोळखीशी आलिस तेव्हां
ओळखिची अन् केलिस घाई —
मला वाटलें सरलें सारें,
तुला वाटलें चुकलें कांहीं.

दूर जाहलों सुकेपणानें
दूर जाहलों, दूर ध्रुवाहुन.
फक्त स्तनांच्या उतरंडीवर
तीळ कुठें तो, आठवतें मन.

बेळगांव,

१७ सप्टेंबर ५२

हवीच असते कृत्रिमशी कळ

जसा उषेच्या वरदानानें

रुक्ष जगाला रंग चढावा;

धाणिक ती विरल्यावर नुसता

अशा जगाचा भास उरावा—

तसेंच झालें तूं गेल्यावर :

विश्वास ढळे विश्वावरचा,

असें वाटलें क्षणभर कांहीं :

श्वास राहिला वरती वरचा.

— परंतु हाही ठरला भासच;

पुन्हा जाहलें जीवन जागें

फिरू लागलीं फसवीं चक्रे;

विणूं लागलीं नकली धागे.

नकली धागे—हें कळतें पण—

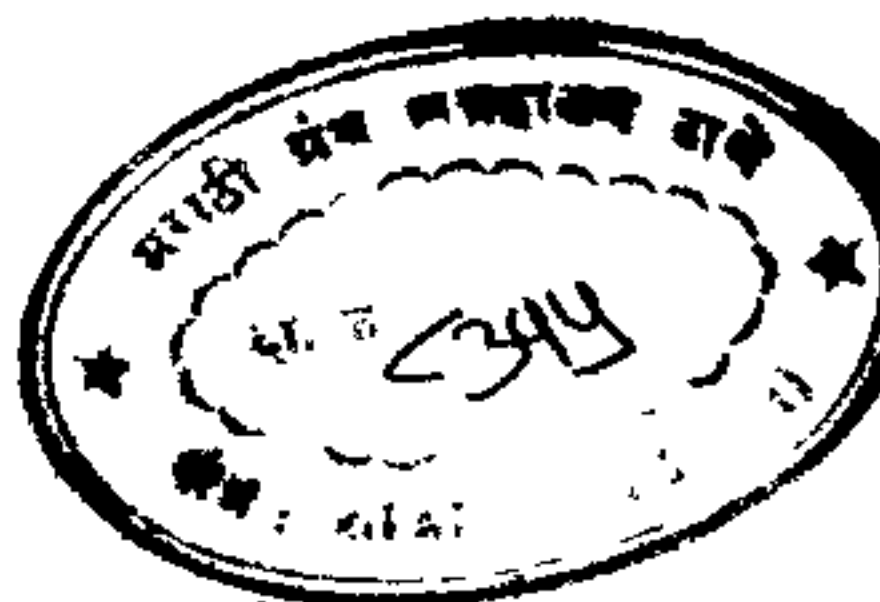
हेहि तोडण्या लागतसे बळ,

अशा जिवाला नसतें तेंही ;

हवीच असते कृत्रिमशी कळ.

बेळगाव,

१७ सप्टेंबर ५२

मध्यान्हीच्या मनांत येतें

मध्यान्हीच्या मनांत येतें—

आत्म्याची ऐकावी घरघर,
पाप्याशीं एकान्त करावा
ज्वालांच्या जळत्या शेजेवर.

मध्यान्हीच्या मनांत येतें—

घट्ट धरावें अवघड जागीं,
उभें जिवाला पिंजित न्यावें,
नम्र करावे भाव अभागी

मध्यान्हीच्या मनांत येते

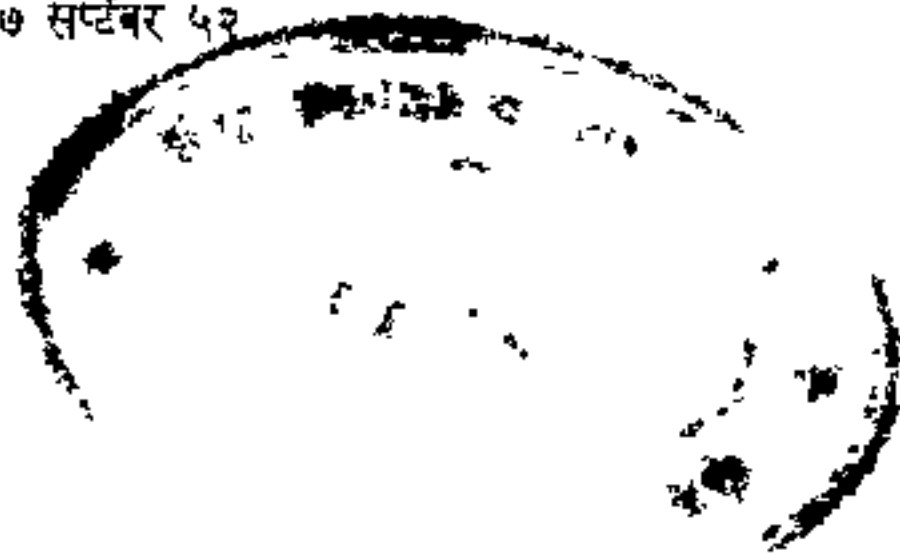
सूड असा दिवसाचा आषण
ध्यावा, आणिक जखम करावी
जिथें उमगतिल बुझलेले वण.

मध्यान्हीच्या मनात येते—

आणिक होतें तेंच खरोखर !
या पाप्याची रात्र सरेना
दिवस जरी आला डोक्यावर.

बेळगाव,

१७ सप्टेंबर ५२

चिवचिवणारी वाट असावी

चिवचिवणारी वाट असावी
दमछाटीची यावी घाटी,
घाटीनंतर गडग्यापाशीं
पार असावा बसण्यासाठीं;

उठण्याची पण हिरवी शक्ती
आंगिं असावी करीत वळवळ,
मनीं असावें मौन सुगधित,
उरीं असावी जगण्याची कळ.

लाल असावा पुढचा रस्ता;
मोह असावा तिख्यातिख्यावर,
हात नसावा हुकुम कराया !
पाठीवरतीं सर्व हवें घर.

पडशीमध्ये हवेत पोहे,
(आणिक चंची—हवीच ती तर !)
थालिपिठाचे तुकडे कांहीं;
निव्वळ लोणी तयाबरोबर.

हवीच थोडी लोचट थंडी,
ऊन असावें तिरकस पिवळें,
क्षितिजामध्यें ऊब असावी !
गवत असावें भवतीं कवळें.

बैल असावा भाडिल दुरकत
तर जुगाईच्या माळावर.
सह्याद्रीचीं निली गोपुरे
तर असावी, दूर, दूरवर .

पायासध्यें सुठभर जाडी
हवें पायतण करकरणारें;
अन् वाटोळी पृथ्वी याचे
दुख असावें सूख पिणारें !

बेळगांव,

१८ ऑक्टोबर ५२

या जन्माला फुटे न भाषा

असें तुझ्याशीं बोलावें हें
ठरवुन झालों मनांत कांही ;
धाणिक तुझिया नेत्रीं दिसलें
बोलायाचें तसें तुलाही.

असा कसा मग मुकाच झालों !
चर्चा केली नको नको ती ,
हास्याच्या उठल्या लहरी, पण
मनांत लपले मनचे मोती.

एक आवढा गिळून तूंही
गिळलें जें थरथरलें ओठीं ;
ओठ दाबिला उठवित नाजुक
भुवयांवर बारिकशी आठी.

त्या आठीच्या रेषेवर पण
सही ठोकिली मम नशिवाजें.
असा कसा मी मुकाच झालों ;
मुकी जाहलिस तूहि कशानें ?

या जन्माला फुटे न भाषा ,
निदान पुढच्या फुटेल का ती ?
ज्योतींत तुझ्या जळल्याचांचुन
मातीला नच मिळेल माती.

बेळगांव,
६ नोव्हेंबर ५२

झपाटलेले पाय वळावे

भूताचें हें वीळ भयानक
त्यांत उमगती दोनच डोळे ,
हातावाचुन कण्हती ककण ;
खांद्यावांचुन पदर सळाळे.

. नको हालवूं मशाल जळती
खोल, खोल त्या खोल विळांतुन .
.. नको हालवू . मला समजली ..
.. मला समजली, तुझी जुनी खुण...
.. नको हालवू मशाल तेथुन.
.. तुझेच जळते केस भयानक. .
काय तुलाही हें न उमगतें
मुखांत माझ्या जळतें तेजप ?

उथळ बशींतिल सपक सुखाहुन
बरें वाटते हें तव तेजप ,
जखमेवरची खपली काढुन
पुन्हा रडावें—हें चाले तप..

झपाटलेले पाय वळावे
स्मशानाकडे जसे अचानक
तसेंच होते , आणिक गिळतें
भूताचें हें वीळ भयानक

बेळगांव,
१२ नोव्हेंबर ५०

स्वप्नामध्ये रचिल्या ओळी

स्वप्नामध्ये रचिल्या ओळी,
यमक मला नच सापडलें !
अर्थ चालला अंबारींतुन ;
शब्द विचारे धडपडले ;

प्रतिमा आल्या उंटावरुनी,
नजर तयांची पण वेडी ;
शब्द विथरले त्यांना , भ्याले
स्वप्नांची चढण्या माडी !

थरथरली भावना मुक्यानें
तिला न त्यांनीं सावरलें ;
स्वप्नामध्ये रचिल्या ओळी
यमक मला नच सापडलें !

बेळगांव,
१४ नोव्हेंबर ५०

या शब्दांना

या शब्दांना वास येउं दे
अंबाड्याचा (चाफ्याबदली);
या ओळींतुन आग वाहुं दे
तुझ्याच हळव्या रक्तामधली.

या मदलेल्या छदामध्यें
तुझा हालुं दे मदाळ अंक;
आसुसलेल्या यमकामध्यें
तुझ्या मिठींतिल उतरो इख.

या अर्थाला ताण असू दे
अडलेल्या उत्तान मनाचा;
या कवितेला घाट असूं दे
कठोर अन् कातीव स्तनांचा.

तुझ्या वासनेचा लचका जणुं
अशी इथें जाणीव असूं दे;
या कवितेच्या मानेवरती
मग आत्म्याचें भूत बसूं दे.

बेळगांव,
१७ नोव्हेंबर ५२

उघडीं पडती भर रस्त्यावर

उघडीं पडती भर रस्त्यावर
अवघडलेलीं मनं क्लिक्षण,
परस्परांचीं चाटुन अंगें
नेत्र सोडिती इथें उपोषण !

अवघडलेलीं मनं विचारीं
हुगत जाती वरवर कांहीं ;
पापाच्या कुजक्या पाण्यावर
पुण्याची तकतकते साई

कडक इस्त्रिच्या कपड्याखालीं
कशी दडावी सगळी झिंग
डोळ्यांमधली खुळी भावली
भाव बदलतां दिसते लिंग.

वखवखलेले नेत्र अधाशी
भूक पाजिती एकामेकां ;
'तेंच' नव्हे पण 'तसेंच' मिळतें ;
(सभ्यपणाचा चुके न ठेका).

सभ्यपणाची सुकीच धुदी
चढते अन् ओसरते भरभर,
अवघडलेलीं मनं विचारीं
उघडीं पडती भर रस्त्यावर.

बेळगाव,
२६ नोव्हेंबर ५२

असें कांहीं तुला घावें

कधीं वाटत, वाटत,
तुला घावें असें काहीं,
ज्यात लपेल आकाश,
लोपतील दिशा दाही.

असें कांहीं तुला घावें :
भाबडे नी साधे-भोलें.
राधेचीही पडो दृष्ट,
द्रौपदीचे दिपो डोळे.

माझे नसून मीं घावें.
तुझे धावें दिल्याचीण.
पुन्हा पुन्हा जन्म घ्यावे
जन्म टाकाया गहाण

बेळगाव,
२८ मे ५३

नकले हैं होई कसें

ओढ नवी ओठांतिल
नयनांतिल गूढ निळें
मागु नको, फक्त अतां
उरले हे भास खुळे.

दिवसाच्या रात्रींतिल
चांदण्यांत अंधुकशा
अपुलें हें भय-मीलन,
अपुली ही अर्ध-नशा.

नकले हें होइ कसें.
..हें मोहक...हें भीषण....
भाकाशाविण उडणें,
सूर खोल पाण्याविण !

बेळगांव,
२८ मे ५३

मृगजळांत मीं भरली घागर

मृगजळांत मीं भरली घागर,
तिचें न अजुनी जळ सरलें !
गळ्यात पडतां हात तुझे पण
घट दुचमळला, जळ गळलें.

उरांतला रताड उन्हाळा
त्या थेंवांतच विरधळला,
मृगजळांत मीं भरली घागर
त्यांत बुडविल्या सर्व कळा.

त्यात वितळल्या उसन्या आशा,
त्यांत जिरे मतलब मानी,
मृगजळांत मीं भरली घागर
मृगजळ-संगित मम कार्नी !

मृगजळांत मी न्हालों, न्हालों,
मृगजळ मीं प्यालें, प्यालें,
मृगजळांत मीं भरली घागर
तिचें न अजुनी जळ सरलें.

बेळगांव,
३ जून ५३

तप माझे आज सुरू

तू अपुल्या हातांनीं
बुडवियलें तप अपुलें
अन् असल्या जखमेवर
ओठांचीं दोन फुलें
ठेवियलीं, अधिर मनीं
भावगथ दरवळला.
—पाहिलें न काय करीं
द्यावयास परत तुला

अन् माझे हात रिते
मीं धरले डोळ्यांवर,
त्यांतूनही दिसलें मज
धगधगतें तव अंतर.

तप अपुलें बुडवुनियां
त्यावर तू उंच उभी,
तप माझे आज सुरू—
हात इथें, पाय नभीं.

बेळगाव,

५ जून ५३

असें कांहीं पाहिलें आहे

असें कांहीं पाहिलें आहे—

ज्यानें दुभंगलों.

आणि उमगलें : मनामनांतून

शिवशिवणाच्या विराट विकलतेला

माझ्याजवळ शब्द नाही.

डोक्याडोक्यांतून थरथरणाच्या

पान्यांतील वेदनेचा वेध घेणारा

माझ्याजवळ नेत्र नाही.

धुसमुसून धुसमुसून कोपण्याशीं स्फुंदणाच्या

जन्मण्यापूर्वीच निर्वासित झालेल्या

करपलेल्या, हरवलेल्या,

अनाथ जगन्नाथासाठीं

माझ्याजवळ कूस नाही.

कूस नाही, माझ्यासाठींही कूस नाही.

असें कांहीं पाहिलें आहे—

भरवाजारांतील आंधळ्या गदींत

ऐन दुपारीं रात्रींचें दृश्य .

पत्र्यांच्या चाळींतून, अळ्यांच्या आळींतून ;

हाडांच्या जाळींतून, डोक्यांच्या बिळांतून,

माणसें सडणारीं, न मरू शकणारीं,

माणसें घुमणारीं, न पेटू शकणारीं,

माणसें कुढणारीं, न कडाडणारीं ;

असें कांहीं पाहिलें आहे—

ज्यानें दुभगलों ,

ज्यानें झालें अचानक अंधत्व

आणि आंधळ्या इडिपसप्रमाणें

वाटलें निघावें जारपुत्रांच्या मागेमागे

विजनाच्या वाटेनें.

वाटले असावी

माझ्याही अंतःकरणांत समाजविषवृक्षाची

प्रदीर्घ छायाच, लांब लांब फांद्यांचा

अवजड विस्तार, कधींही न पिकणारीं

खुरटलेलीं फळे, जळलेला मोहोर.

आणि तळाशीं

थडावलेलें थडगें.

असें कांहीं पाहिलें आहे

ज्यानें दुभंगलों.

मुंबई,

१२ जून ५३

त्रिवेणी

.१.

.उगवत्या विभासाच्या तांबड्या पहाटे
पिंगट रगाचे पोरके केस
तोंडापुढें पिंजारून तूं म्हणालीस :
'आला रे आला बागुलबोवा !'
तुजें इवलेंसें शेंबडें नाक
उमटलें केसांतून

लुकलुकले डोळे
(रिंग्यांच्या बिया) मी भ्यालों
पहाटेच्या अंधारांत. गडबडलों.
(अजूनही आंथरुणांतच) आणि डोक्यांवरून
गोधडी पांघरीत भिऊन ओरडलों :
'ए आजी, बघ ग इंदुटली
कसं करते ते. कशी भिववते
केस पिंजारून.'

रात्रीच्या चिंध्या
पाठीवर फडकारीत तू झालीस
क्षणांत अदृश्य आणि धरलास
अलुड अबोला नाकउडवीचा,
गालफुगवीचा, बोटांतल्या गट्टीचा,
गट्टीगट्टी फूचा

फुलांफुलांतल्या गट्टीचा
हिरवा हिवाळा गेला धागडत
पिकलेल्या पानांतून.

हैं निळें स्वप्न
तू कोरलेंस. हे अलडिके !

.२.

‘चखोंट उजाडलां’ म्हणाली भाजी
खारकेसारखी सुरकुतलेली. आणि आपण
एकाच आंथरुणांतून उठून उधळलों
अंगणांतल्या उपेळींत.

सूर्याच्या उन्हाचा
भर्जरी परकर तूं चढविलास
आणि शरिराची पिबली नश्रता
उन्हांत विरघळली.

तेव्हांच आपल्या
नश्र शरीरांत प्रथम प्रवेशली
अशरीरिणी लज्जा. सळसळली.
मला वाटलें तुझ्या शरीराचें
सलज्ज कौतुक ! तू रुम्झुम्झीस :
‘पुन्हा पुन्हा काय रे पड्यातोस ?
सांग आधीं, सांग आधीं, सांग.’
अधीकच शरमलों तुझ्या शब्दांतील
ठसक्याला ठेचाळून. नाहीं बोललों.
फक्त लांबवलों सव्याचें टोक.

.३.

तुमच्या परसवांतील कलमांच्या आंद्याची
चाळलेली पातेरी आपण पुंजावली
आणि पेटवली फुरफुरणारी शेकोटी.

मीं विचारलें : ' तू येणार कां
 मावशीच्यावरोबर ? ' तू म्हणालीस,
 ' कधींसुद्धां नाही. ' ' कां ? '
 तू थांबलीस. आणखी थोडीं
 सुकलेलीं पानें शेकोटीवर टाकीत
 मीं विचारलें, ' कां ? कां नाही ? '
 तू म्हणालीस ' तू तसा
 कशाला वागतोस ? ' मी भांबावलों.
 मोडलेल्या मनाने घातलीं भराभर
 आणखी कांहीं सुकलेलीं पानें
 विझणाऱ्या विस्तवावर. चाळवला जाळ,
 गुरें हाकवायच्या निगडीच्या काठीनें

.४.

. . पांड्या पातळाची कळी होऊन
 तू खिदळलीस, देवीच्या वहाळावर,
 धुणें घेऊन आलेली.

कोंडींतील भोवऱ्यांच्या
 चचल चक्रव्यूहांत होतीं गुरफटलीं
 उबराचीं फळें आणि दरडीवरील
 कललेल्या निवडुंगावर होत्या डवरल्या
 बुरबुळ्याच्या शेंगा, हिरव्यागार शिताचौरीचे
 सुईदार झुबके

पाहिली तुला
 प्रथमच पालवलेली. पाहिली सळसळणाऱ्या
 पिवळ्या, लावट सर्पटोळीप्रमाणें
 पिवळ्या उन्हाचीं वल्कलें नेसलेली
 गरम गोऱ्या शरिराची धार ..

त्या दिवशीं
 तू परतलीस निराळ्या दिशेनें
 नेहमींच्या वाटेला, डाव्या पायाच्या
 उर्मट आंगठ्यानें जेव्हां चिरडलास
 फुललेला तेरडा

.५.

टाकळ्याच्या पाल्याची ठसठशीत भाजी
 आजीच्या आवडीची तूं केलीस
 आणि माझ्यासाठीं काकडीचे घावन
 आणि संध्याकाळीं
 केळीच्या खालीं केळफुलाकडे पहात
 तूं विचारलेंस

तें विसरलों !

घसरलों हळूहळू; पसरलों पापांतून
 आणि वंचनेचीं डोळस मोरपिसें
 मनाला बांधून नाचलों जगापुढें.
 तेव्हां म्हणालीस .

तेही विसरलों !

पाहिजे ठसवळें असेंच कांहीं तरी
 न मानणाऱ्या मनावर.

.६.

नाकारलेल्या स्वप्नानें सूड घेऊन
 तुला निजविलें पुण्याच्या बरोबर,
 आणि नवऱ्याशीं
 व्यभिचार करतांना तुला पाहिली !

सुप्त समाधान तुझ्या कण्याचें
भूस झालेलें मीं पाहिलें !
पंख तोडल्यावर उरलेल्या पिसांनीं
केलेली धडपड

मीं पाहिली

बुडताना तहानेलेली ; फुटूनही अतृप्त.
एकटी, एकेकटी, एकळ्यानें, एकान्तांत.

पाहून संतोषलों

तुझ्या कपाळावरील मंडोळ्यांचे वण,
तुला वेडावणारे. प्रीतीच्या सूडांतील
कडवट विषानें चढणारा उन्माद
जाहला धन्य, जेव्हां मिळालें
तुझ्या पापाला पुण्याचें प्रायश्चित्त.

आणि नवज्याशीं

व्यभिचार करतांना तुला पाहिली.

.७.

एका क्षणांतील विराट सामर्थ्यानें
पूर्वरचित आयुष्य फुकरणें उडवीत
एक दिवस

धिमीं धिमीं पावलें टाकीत
उंबरा ओलांडून आत आलीस
आणि म्हणालीस :

‘ मी आलें. ’

सरळ पाहात डोळ्यांतील डोळ्याकडे
फक्त म्हणालीस . ‘ मी आलें. ’
युगायुगांची वाट पाहणारा
मी दचकलों.

मी दचकलों.

आणि दृष्टी मातीशीं मिळवीत
बोललों कांहीं तरी : ' खरीच आलीस ! '
पण होतों समजलों सारें
खण्याचें सामर्थ्य, म्हणूनच भेदरलों
अंतरांतल्या पोकळींत.

आणि तुला

क्षणंत उमगलें गेलेलें श्रेय.
ज्याच्या डोक्यावर उभी राहून
होता मानलास स्वर्गहि ठेंगणा.
भरलेल्या डोक्यांतील मरणान्या आकांक्षेचीं
मदीं सावरीत तू म्हणालीस :

' मी जातें '

आणि नकली ' थांब ' म्हणण्यापूर्वीच
गेलीस मावळून दूर दर्यापार
दूर दर्यापार लाटांच्या विस्तारांत ;
जरी अजुनही पछाडतात शब्द
' मी आलें ' रात्रीच्या घोरण्यांत.
आणि उजाडतो दिवसाचा काळोख.

.८.

फिक्या फिक्या संध्याप्रकाशांत
जेव्हां तडकल्या तटांच्या भिंती
आणि लागलीं इंद्रियांतून निरांजनें
अफाटला आवेग मातलेल्या केसांतून,
ओलावलेल्या.

कॉटवर रेलून

छाती उचलणान्या धुद मौनानें

तू पछाडलेंस माझें सर्वांग
 विजेच्या झोतांत. म्हणालीस निःशब्दानें,
 शब्दातीत, असह्य. पेटवतांना
 पेटलेली.

विजेच्या झोतांत .

डळमळले प्रासाद डचमळलेल्या सरोवरांत ;
 झालें कणाशीं क्षणाचें मीलन.
 आणि निसटलों कांदुमच्या पकडींतून
 पलीकडच्या प्रकाशांत, ओथंबलेल्या
 तेव्हां विरघळलों अंतरांतल्या सुगंधात
 आणि वातावरण घट्ट झालें.
 तेव्हां उमगलें जागत्या जडाचें
 अर्थपूर्ण मुक्रेपण. मुक्यानेच बसलों
 मुक्या मुक्या वस्तूजवळ. आणि अनुभवला
 शिसव्याचा स्पर्श, कणखर, करडा,
 सागवनाचें सीधेपण, समजुतदारपणा.
 जगण्यातील अर्थार्थता, न जगण्यांतील पुरेपण.
 फिक्या फिक्या संध्याप्रकाशांत
 मुक्या मनानें आपण मिसळलों
 तेव्हां तू तू नव्हतीस आणि मी मी नव्हतों.
 पण होती जाणीव साकारली
 वासनेच्या आकारांत. गेलीं झडून
 संस्कारांचीं पापें आणि उमटला
 अनादि रक्तसग. अशा वेलीं
 तूं तूं नव्हतीस आणि नव्हतों मी मीही.
 होतों झपाटलेलों पचमहाभूतांनीं
 फिक्या फिक्या संध्याप्रकाशात .

जेव्हां उठलों

दाट अंधारांतून विझलेल्या शरीरानें
तेव्हां वाटलें, आपण शिजविलें
पाषाणयुगांतील गुहांच्या गाभाऱ्यांत
निष्पाप नरमांस, अपापाचा नैवेद्य,
आणि लावलें सुरेचें निरांजन
शरीराच्या उबरळ्यावर अनंताच्या आरतीसाठीं.
फिक्या फिक्या संध्याप्रकाशांत
चाळला अंधार रंधारंध्रांतून,
लावलीस तबकडी प्रत्येक पेचीची,
जिच्या सजीवतेंत होतें कोरलेलें
अनादी रक्तसंगीत .

. बांधलेस नाग

विजेच्या कमरेला...

आणि शिरशिरली

स्पर्शाची पालवी रक्ताच्या मोहरावर ..
आणि शरीरानेंच दिली पटवून
शरीराची अपूर्णता, जेव्हां उडालें
सूर मारणारें निळें पांखरू
निक्या आकाशांत अनंताच्या वाटेनें
फिक्या फिक्या संध्याप्रकाशांत.

.९.

वाहत्या वाळूचीं अचाट मैदानें
लोळणारीं

तीं तुला आठवतात का ?

दगडाचें गांभीर्य डोक्यांच्या ओसाडांत
अवेळीं उगवलेले. पेटलेला पर्जन्य.
स्मृतींच्या ठिणग्या, ठिसूळ, ठेचलेल्या,

आठवतात का ?

उध्वस्त मनांच्या
हुभगलेल्या दरींतून संथ संथ
पावले टाकणारा एकलकोंडा समघ.
बुटांचा आवाज . एकटा . एकटा.
रचथ करणारी आंधळी जिगीषा.
ढोळस भविष्याचें सुंडकें नसलेलें
वर्तमानकाळाचें धावणारें कबंध
आठवते का ?

आणि प्रारंभ

उसण्या हातघाईचा. सोन्याच्या उंबरळ्यावरील
चाटलेलें बन्न. दुसऱ्यांनीं हुगलेलें
आपल्याला हवेंहवेंसें. खंगलेले वेत.
अवसानघातकी आत्मा वेदीवरून पळालेला.
सुखाला हपापलेला, मीच शापलेला.
हीं सारीं आठवतात का ?

खाजणाऱ्या क्षतावरील

मातीचें भस्म ; आणि मत्र
उग्र आततायी.

आठवतात का ?

हे प्रबले ! या स्मृतींच्या
मडोळ्या बांधून साणेवर चढतांना
तुझ्या इंद्रियांचा सोनेरी कळप
तुझ्या प्रीतीचें रक्षण करो !

.१०.

अश्वघोषाच्या कठाला शोष पाडणारें
अपार प्राराधन .कशाला ?

जिरते उरांतच. आणि उरते
हळहळ पिकणारे स्वयतुष्ट पीडासुख.
कापराप्रमाणे जातो उडून
प्रसंगांतील भावगर्भ आणि राहतो
रचनेचा आलेख स्थलकालाच्या संदर्भात
जेव्हा संपते अविकलेले पीडासूखही.

हैं आहे

दोघांनाही उमगलेले, दोघांतले सत्य.
आठवते का ? किती अचानक
भेटली होतीस, किती वर्षांनी !
विजेच्या आगगाडींत. आणि तरीही
नाहीं जाणवली जुनी अचानकता.
पण पूर्वी अशा अकल्पित
अचानक भेटींत कशी विजेनें
दाटली होतीस. कशी होतो
स्मृतींना ठेचाळलो. कशी होती
थरारली हवा अंतराच्या वेदनेनें.
हैं गेलेले !

आतां भेटूनही

असतो न भेटलेलीं, दूर जाऊनही
नाहीं उरत दुरावल्याची जाणीव.
आतां आहे परस्परसंबंधाची
रंगहीन साखळी बुद्धीच्या संदर्भात,
क्षणांच्या रांगोळींतील घटनांचीं विचित्रे,
आहे अजूनही कांहींसें प्रामाणिक
विरूप, विपरीत, दुःखातीत दुःख
दुःखाच्याच उणिवेचें.

...म्हणाली होतीस
(कांहींसे धट्टेने) : 'तुझ्या हाडांच्या
पोलादी नळ्यांतून हिमगार मृद्गध
कशाला फुकतोस ?'

म्हणालों होतो,
'विज्ञविण्यासाठी'; म्हणाली होतीस,
'फक्त बुद्धविण्यासाठी, मला बुद्धविण्यासाठी.
(कोणो म्हणाले : 'रिज्ञविण्यासाठी')

पण आता चपापली असशील
पाहून देवाचें
विजेच्या चमच्याने काळोख भरविणारें
विराट वात्सल्य . . .

...निदान असावें
आपणाला स्वातंत्र्य आपण बांधलेलें
नाट्यगृह कोसळण्याचें, वाढदिवसानिमित्त .

छातीच्या सापळ्यांतील मुठीएवढ्या उंदिरावर
कशाला वटारतेस मांजराचे डोळे,
ज्यांतील संपलें रडण्याचेंही सामर्थ्य ?

मुंबई,
जुलै १९५३

बाळ होउनी कुशींत यावें

पुन्हा वाटतें तसेंच इवलें
बाळ होउनी कुशींत यावें ;
अन् पदराच्या अभयाखालीं
डोक्यांनीं हे पंख मिटावे ;

दळुच पहावें पांघरुणांतुन
ओढुनिया अंगावर माया ,
निरखावी मग अंधारावर
जरतारी कशिद्याची किमया ! .

अन् तुझिया हृदयाची धडधड
इवल्याशा गालास कळावी,
खोल संध श्वासांची चवरी
ताळूवर्तीं सतत ढळावी.

केसामधुनी फिरवित बोटें
हात तुझा पाठीवर यावा ,
. नकळत माझ्या मुरकुडीचा
तव ओटींतिल अहेर व्हावा .

आशांच्या नवलाख कळ्यांनीं
स्वप्नवेल तव डवरुन जावी.
... तुझ्याच अंगाचा अवयव मीं,
अशीच कांहीं जाणिव व्हावी

हव्या हव्याची हाव निवावी
सुकें सुकें गगेंत नहावें ;
पुन्हा वाटते तसेंच इथलें
बाल होउनी कुशींत यावें.

सुबडे,

२ ऑगस्ट ५३

फितुर जाहलें तुजला अंबर

तुहुंब भरलिस मातृत्वानें ;
काजळ वाहवळें गालावर.
मोहर गळला मदिर क्षणांचा ;
कणी प्रगटली ; निवळें अंतर.

त्या उत्कट एका झेपेंतच
पोंचलीस पुढच्या क्षितिजावर ;
(मला उमगलें मी अनवश्यक)
फितुर जाहलें तुजला अंबर !

त्या दिवशीं मीं तुला सापिलें—
तुला वाटलें कौतुक तें तव !
तुहुंब भरलिस. ओळखलें मी
जामिन तुजला कुळी शहाण्णव.

मुंबई,

१७ ऑगस्ट ५३

भल्या पहाटे

भल्या पहाटे, परमेशाच्या
डोक्यावरची साय दुधाची,
तसें चांदणें आकाशावर
गारगारसें, सिनाध, मुलायम.

..तप आचरण्या उग्र भयंकर
पिंपळ घेऊन भार शिरावर
उभा राहतो

ए
क
प
दा
व
र

आणि तळाशीं एकच छाया
पडते

पाया !

. डोक्यावरती घेउन अमृत
माड चालले विकावयाला
(मथुरेमध्ये), जरा थवकले
पाहुन देउळ !

मागिलदारीं
केळ बिचारी केविलवाणी
स्नान करितसे (कार्तिकांतले)
डांग धरुनिया अंगापुढती.

भल्या पहाटे शुभ्र मनाचा
टिपकागद हा टिपून घेई
हैं सराळें अन्

दुसरें कांहीं !

ओंकाराची हाव अनावर,
क्षिब होतसे जीव तयानें,

(आणि भयानें)

ज्यानें घडती लुकेपणांतच
कार्तिकस्नानें.

भल्या पहाटे, युगायुगांचीं
विस्मरलेलीं सुचती गाणीं
जरी वाहत पुन्हा तयावर
लाल लाल दिवसाचें पाणी.

मुंबई,

३० ऑगस्ट -३

ऊन हिवाळ्यांतिल शिरशिरतां

ऊन हिवाळ्यांतिल शिरशिरता
स्थितप्रज्ञ काळ्या दगडावर,
—मला वाटतें क्षणभर फुटतो
दगडाला इच्छेचा अंकुर.

ऊन हिवाळ्यांतिल हळदीचें
किरिट घालतें वृद्ध वडावर !
—मला वाटतें तळ्यांत पाहुन
हात फिरवितो तो दाढीवर !

ऊन हिवाळ्यांतिल कुडकुडनें,
कुशींत शिरनें दिसतां डोंगर,
—मला वाटतें त्यालाही भग
गरम झऱ्याचा फुटतो पाझर.

ऊन हिवाळ्यांतिल भुळभुळतें
भाजीच्या उघड्या पाठीवर,
—तिच्या भ्रमाला गमतें आपण
पुन्हा जरीचा त्यालों परकर !

ऊन हिवाळ्यांतिल हिरसुसनें,
रुसतें, अन् माळावर बसनें ;
—मला वाटतें त्यालाही पण
असेंच भलतें वाटत असते

मुंबई,

ऑगस्ट ५३

दांतापासून दांताकडे

अनुक्रम १७ १७/५
विभाग २७. को
क्रमांक १२८
नों दि ३१/५

तुझी-माझी धांव आहे
दांतापासून दांताकडे.

पिरेमिडच्या दगडाखाली
माझी छाती पिचली होती,
रंगवलेली फिकट 'ममी'
तेव्हांच मला हसली होती;

तू म्हणालास :

“फिरोहाचें बहिणीबरोबर
उद्यां लग्न लागेल काय ?”

मी म्हणालों .

“पत्रावळींतलें उष्टें अन्न
परवांपर्यंत टिकेल काय ?”

तो म्हणाला

“तुझ्या-माझ्या डोक्यावरतीं
सिंफवझ्याच दगडी पाय ”
तुझ्यामागे सुकीं धडे ,
माझ्यामागे सुकीं धडे ,
तुझी-माझी धांव आहे
दांतापासून दांताकडे.

चीनच्या त्या भिंतीवरतीं
बुरुजागणीक भूत आहे ,
दगडाच्याही अंगावरतीं
पिळणुकीची लूत आहे ,

तू म्हणालास :

“कन्फ्यूसिअसेच्या-झग्यावरील
कशिदा कधीं उरवेल काय ?”

मी म्हणालों :

“पाठीवरच्या या कुवडाला
बुद्ध तरी फसवील काय ?”

तो म्हणाला

“संस्कृतीच्या ओठावरची
कोणासाठीं असते साय ?”

पूर्वीं झाले तेंच घडे ,
इतिहासाला गेले तडे ,
तुझी-माझी धांव आहे
दांतापासून दांताकडे.

यमुनेच्या काळ्या पाण्यांत
कालियाची फडा आहे ,
गोरा-मोरा ताजमहाल
कांठावरतीं खडा आहे

तू म्हणालास :

“प्रीतीच्या या समाधीवर
दगडी गुलाब फुलतो आहे.”

मी म्हणालों

“यमुनेकडे ताजमहाल
थोडा थोडा कलतो आहे ।”

तो म्हणाला .

“अंधाराचा काळा हत्ती
पृथ्वीपुढे झुलतो आहे.”
पायांखाली काय दडे ?
नरबलीचें प्रेत लडे ;
तुझी-माझी धांव आहे
दांतापासून दांताकडे.

तुझा-माझा प्रवास आहे
दांतापासून दांताकडे.
काळे दांत, गोरे दांत,
किडके दांत, सडके दांत,
कांहीं शहाणे, कांहीं खुळे,
कांहीं जून, कांहीं कवळे,
कांहीं दांत पिवळे-पिवळे,

मुंबई,

२० ऑगस्ट ५४

कांहीं बोलके, कांहीं मोने,
कांहींमध्ये चादी-सोने,
तुझी-माझी झेप पडे
दांतापासून दांताकडे
पण आतां कोण रडे ?
मला एक कळलें आहे ;
सुवर्णाच्या रथांत बसून
सत्य येथून पळलें आहे.
प्रत्येकाच्या छातीवरतीं
चाकोरीची खूण आहे.
जिकडे तिकडे मुकीं धडें ;
इतिहासाला गेले तडे ;
रथांत नवीन काय घडे ?
तुझी-माझी धांव आहे
दांतापासून दांताकडे.

REFBK-0008355

पछाडलेला

मी तर, बाबा, पछाडलेला.
 मला न आतां सुचते नेसणूक;
 मी तर, बाबा, पछाडलेला.
 मला न आतां अडवी वेसण.
 मी आगांतुक 'येणाऱ्याचा';
 मला न नमवी दगडी भदिर.
 दुभगलेले हे माझे घर !
 यांत भोगिते ब्रह्म जिवाला,
 मी तर, बाबा, पछाडलेला

इंद्रधनूच्या भुवयीखाली
 आकाशाला फुटतो डोळा,
 मी नच डरतो त्या नजरेला,
 विचारतो पण प्रश्न निराळा,
 "बाप कसा तू असा नपुंसक,
 जारपुत्र मी काय जडाचा ?"
 मनांत उरल्या काचा काचा,
 त्या काचांचा भार उशाला;
 मी तर, बाबा, पछाडलेला.

अंधाराच्या खड्या कड्यावर
 कबंध आहे 'होणाऱ्याचे',
 त्याची छाया पडल्यानंतर
 वेड कधी ना चुकावयाचे.

अनुक्रम १५६३६
 विम सं १५६३६
 क्रमांक १२५५
 दि. २३/१२/५६
 शाखा

वस्त्र नेसुनी नसून असें मीं ,
 अन्न खाउनी भूक न भागे ,
 झोंप लागतां डोळे जागे ,
 भयकराला मी भ्यालेला !
 मी तर, बाबा, पछाडलेला.

युगायुगाच्या तिळ्यातिळ्यावर
 मला भेटतो नवीन रोगी ;
 जीभ असे ही माझी सडली
 त्याची चाटून जखम अभागी ,
 मी रोग्याशीं केला सौदा ,
 आत्मा विकला मी त्याच्यास्तव ,
 पोटातवली जखम चिरजिव
 त्या जखमेनें पिसाळलेला,
 मी तर, बाबा, पछाडलेला.
 मी तर, बाबा, पछाडलेला

मुबई,
 जुलै ५४

